
3 1761 06578948 9

EX-LIBRIS
REICHARD LÁSZLÓ
RL

HANGAY SÁNDOR

MEZTELEN EMBEREK VIHAR ELŐTT

LELKI PORTRÉK

BUDAPEST 1912

DICK MANÓ KÖNYVKERESKEDŐ KIADÁSA

Hangay Sándor:

Meztelen emberek vihar előtt.

Lelki portrék. Tichy Gyula rajzaival.

Budapest 1912.
Dick Manó könyvkereskedése kiadása

Márkus Samu Budapest, V. Korall-u. 6.

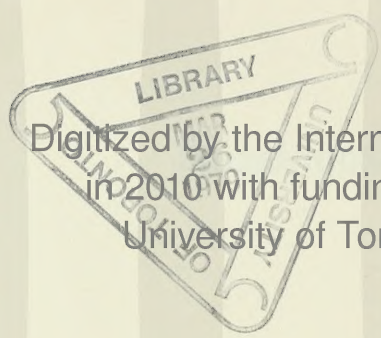
Tichy Gyulának,

az én kedves barátomnak és rajzbatükröződmnek.

Bús hajlású zenés vonalakban ölel a lelked
S néma álmaimat mondja kezedben a toll.
Szunnyadozó bimbók reszketve pihennek agyamban,
Hogy remegő ritmus szórja ki illatukat.
Szent csuda tolladdal te varázslod rájuk a látást
S lendíted rimeim hullámos taraját.
Tenger a lelked, mely habölébe rengeti lelkem,
Mintha a víztükörén siklik a tiszta sirály.
Hiven tükröz a mély és fátyola ködbe födöz be,
Permetező, fodros, szent, ragyogó ez a köd.
Bús hajlású zenés vonalak kavarognak előttem,
Álmaimat mondják . . . Érzem a lelked ölel.
S míg a szívemre símul sok barna vonal puha karja
Halk ütemű muzsikát sír a kezedben a toll.

Hangay Sándor.

Este a szobrásznál.

LIBRARY

Az Este: fekete bársonyruhás, kikapós özvegy. Tudja, hogy szeretik, tudja, hogy — szép. Várat is magára mindíg. Csak mikor már nagyon forró vágyak szállnak feléje — akkor jön.

Fekete, bokátverő haját vastag csigákba fonja. Selyemsuhogós szoknyát vesz magára, lábaira atlaszcipellőt, aztán úgy indul meg a nagy város felé.

Kipp! kopp! hallatszik ringó léptének muzsikája. Árnyékok karikáznak előtte boldogan. A város szemeiben meg kigyúl a láz és susogni kezdenek a halvány falak:

— Jön a szép asszony, jön az Est!

Halkan kopogtat be egy ablakon. Majd az ajtónak kerül s lopva besuhan.

Hideg, nedves agyagszagot lehel a szoba. Állványok, pár gypszfigura, meg néhány félig kész szobor tarkítják. Ezeken fehér vizes lepedők. Úgy néznek ki, mint valami kísértetek.

Ketten ülnek a szobában. Sötét van. Csak két szivarvég parázslik vörösen, mint sötét tárna méhén a bányászmécs.

— Az Este észrevétlenül lopakodott oda. Ölébe vette azt a két hallgató gyereket. Aztán megsimította szívüket.

— Milyen furcsa is ma, úgy-e ép egy esztendeje annak Sándor, hogy megkezdted mintázni őt?

Fáradt hang kérdezte s az egyik égő szivar a szobrok felé mutatott. Ott sok fehérlepedős közt egy fekete posztóval borított állott. Csodálatosan és árván emelkedett a homályban, melynek sötétségén messze túltett. Mint maga a gyászoló, megkövesedett bánat.

— Ép egy esztendeje! — Sóhajtva szállt a beszéd s úgy vergődött, mint a halálra sebesített bukdácsoló madár.

— És azóta megse nézted Sándor? Egyszer se vetted le a leplet róla?

— Hagyd el! — intett a másik s szivarjával hosszú tűz-

csóvát rajzolt hirtelen. — Nem szeretem a multat. Nekem fáj a mult. Lassan, — egy hosszú évnek kellett leperegni az idő homokóráján — míg feledni kezdtem. Nem jó a mult avarjában turkálni. Dögásóknak való az!

— Nem tudom, minden szobrász ilyen-e, de te igen furcsa ember vagy Sándor. Nem akarsz visszanézni. Ép úgy beszélsz mintha előre olyan élesen látnál. Mi poéták mások vagyunk. Bennünk valahogy sokkal több az ideálizmus. Lehet: nálatok már a művészetetek hozza magával ezt a realitást. Anyaggal dolgoztok. Agyagban éltek. — Anyag és agyag!

— Ne légy igazságtalan. Nekünk ép úgy érző, dobogó szívünk van mint nektek. Csak-hogy a mi szívünk tó, melybe az élet belegörgeti a multat. Fájdalmaink sziklákká merevednek s ha egyszer ezek belehulltak, megrendíti az egész tavat, aki kiemeli.

— Lehet, hogy igazad van Sándor, de látod én nem tudnám megállni, hogy meg ne nézzem azt, aki engem annyira szeretett. És éppen ma! Emlékszel rá? Mennyi fájdalom, mennyi szomorúság szakadt akkor ránk?

— Ti poéták csak arra valók vagytok, hogy másoknak folyton fájdalmat okozzatok. Ti mindig a szívet nézitek és nem törődtök soha a valóval. Hát azt hiszed, én nem éppen így voltam? Én is azt hittem, hogy a szerelem minden. Szentül meg voltam győződve, hogy nélküle élni se tudnék. És látod, egy év választ el tőle csupán, de már az a tizenkét hónap közibünk állt. Közénk ékelődött megdönthetetlen fal gyanánt, min innen, én állok: az élet; túl pedig ő: a halál.

— Az élet és halál igen sokszor közelednek egymáshoz. Nem érezted még te soha? Néha, ha félálomban fekszem, ágyam széle keskeny határ gyanánt csillog szemembe, aztán sötét fedő ereszkedik rám s én úgy érzem, hogy koporsóban vagyok.

— Lehet, hogy éreztem, de egészen másképen. Hisz te is itt voltál. Ma egy éve, mikor Grete meghalt.

— Szép lány volt nagyon!

— Te nem tudod, mim volt ő nekem! Csak piktor, meg szobrász-ember érezheti azt át. Poéta nem. Szürke más ember meg föl se foghatja. Rafaelek kellenek ahhoz, meg Michel Angelók!

— A Szajna partján találkoztál vele először úgy-e? Nekem minden részlete a szívembe vésődött. Ketten jártuk Párist. A Notre Dame körül csavargott az alkonyat, mi meg néztük a Szajnát. Biboran futottak a habok. Majdnem beleszédültem. Egyszer

csak te eltüntél mellőlem. Nem találtalak sehol. És mikor az éj hazavert bennünket, a Quartier Latin kis szobájában, ott az ötödik emeleten — hárman voltunk.

— Igen. Akkor éltem életem legszebb napjait. Szerettem az őrülésig Grétet. Soha csodásabb lányt nem láttam. Gyönyörű, szabályos test: Praksytelesz vésőjét érdemelte volna. Provánce terem ilyen lányokat. Barna hajkorona, ragyogó nagy dióbarna szemek. És hogy néztek azok a szemek! Azt csak az tudja, akinek a lelkét simogatták. Micsoda szobrokat teremtettem akkor! Csupa élet volt mindenik. Hogy örült nekik Grete. Együtt mentünk a Salon D'automne-ba. Ott állt ő, ragyogó fehér márványba faragva. Búcsújárás volt körülötte. Mindenki azt a hófehér, márványhusú testet nézte.

A poéta szivarja kiégett. Behajította a sarokba. Ott parázslott, mint valami mérges pók. Aztán ő szólt:

— Ti szobrászok mindig csak a testet bámuljátok, a lelket soha. Szép test előtt leborultok, mint hindú a fétise előtt. Szabályos termet, ragyogó szépség az istentek. Pedig de sokszor hazug bálványokat imádtok. Látod Sándor neked Gréte nem volt más, mint modelled. Egy egyszerű modell, akit, mert véletlenül szép volt, lemintáztál. Pedig az a lány, hogy szeretett! Mikor Párisból eljöttünk, veled jött. Mikor beteg voltál, ápolt, melletted virrasztott. Anyád, testvéred, szeretőd, barátod volt. S mikor nyomorogni kellett, együtt nyomorogtatok.

— Nem értesz meg hiába. Ti költők azt hiszitek, hogy holdfényből áll a szerelem. Nem igaz. Húsból és vérből s ha nincsenek ezek, az is megszünik. Emlékezz csak vissza rá! Már betegeskedni kezdett Gréte, mikor ezt a szobrot mintáztam. Szegényke érezte a válást, mert egyre sürgetett. Néha emberfeletti erővel küzködött, hogy modellt állhasson. Ilyenkor két nagy szeme kitágult, meztelen mellei meg lázasan lihegtek. Aztán a szobor abbamaradt. Sohse mutattam meg senkinek. Nem akartam, hogy csonkán lássa valaki.

Gréte ettől kezdve haldokolt. Ereje elhagyta s egészen megtört. Szótlanul feküdt az ágyán. S amikor látta, hogy szomorú vagyok, vidámságot erőltetett magára. De nem sikerült. Akaratlanul is könny tolult szemébe. Semmi sem érdekelte, csak a szobra.

— Sohsem lesz meg ez már Sándor! sóhajtotta ilyenkor s meglátszott rajta, hogy ez a befejezetlenség bánatot okoz neki.

A költő felkelt. Járkálni kezdett. Csak a szobrász maradt ülve. A fekete leples szobor meg némán bámult.

— A halálát sohsem felejtem el Sándor. Olyan sápadt volt akkor már szegényke, mintha nem is húsból volna. Aztán hogy megfogyott. Vékony aszott kis kezei úgy hullottak a takaróra, mint két tört liliom. Akkor nem értettem, milyen szoborról beszél. Most már tudom.

— Azt hittem megőrülök, mikor eltemettük. Hazajöttem és elhatároztam, hogy főbelövöm magamat. És képzeld mi történt! Az a csonka szobor, az a félbemaradt megelevenedett. Akkor is ilyen ringató este volt. Szeliden kezemre tette kezét és így szólt:

— Neked nem szabad! Neked van még egy szeretőd: a művészet.

A szobrász felugrott. Lábai gyökeret vertek. Mozdulni sem tudott, szemei a szoborra meredtek.

— Nézd! nézd — dadogta — Gréte megmozdult.

A költő odaugrott. Lerántotta a fekete posztót s abban a percben, az összeszáradt agyagszobor darabokra esett

Hitteus Uriás.

Fehér olajfavirágok küldték illatukat. Jeruzsálem olyan volt, mintha behavazták volna. Ragyogó szirmok kábítottak s az este adott szerenádot Dávid király cédrus palotáinak.

A leboruló kék égboltozat kelet legpompásabb palástjával vetekedett. Láthatatlan kezek hímzette csillagrózsák díszítették és apró, finom aranyszálak ékeskedtek rajta.

A nagy király palotája tetején virágai között járt és nézte alvó fővárosát.

Sötéten terpeszkedtek ott a házak, mint Dammimnak határán a filiszteus-testek hajdanán.

És Dávid feje búsan hajlott fáradt két karjára alá. Fiatal diadalok, büszke harcok jutottak eszébe.

— Góliát!

Soha többet olyan harc, soha többet olyan erő.

Aztán ragyogó lándzsájú, széles vállú, szép férfi alakja állott eléje.

— Saul!

Mintha megreszketett volna a nagy király.

— Igen, Saul. Te ültél valaha itt, ahol most én vagyok.

Aztán dacosan tette hozzá: — enyém az ország és hatalom! Hess Saul! Hess!

Az olajfák bódító illatot leheltek. Csillagok ékeskedtek s valahol a palota távoli részén asszonyi hang fogott énekbe.

Dávid figyelve nézett arra. Hárfás lelkét megpendítette a dal s most visszhangozni kezdett szíve-lelke. Dalok jutottak eszébe. Dalok, miket kemény filiszteuscsatákon énekelt, meg azok, melyekkel Saul kedvét derítette. Csak olyan dalra nem emlékezett, amit asszonynak énekelt volna.

Pedig az asszonyok szerették. És ő is szerette az asszonyokat. Legelőször a híres góliát-harc után találkoztak.

Jeruzsálem akkor is ilyen virágos volt. Ragyogó délben jött meg a sereg. Jeruzsálem virágai citeraszóval jöttek Saul elé, de neki szólt az ének. Dávid dicsőségét már előre vitte a hír s asszonyi ajkak hirdették szép muzsikaszóban.

— Megverte Saul az ő ezerét és Dávid is az ő tízezerét.

A nagy király lassan ment az éneklő hang után. Már sötét tornácos folyosóra ért a kanyargó lépcsőkön, midőn meglátta az asszonyt.

Dávid behúnyta szemét. Nem bírta elhinni, hogy annyi szépséget elbírjon egyszerre. Gondolata gyorsan végig szaladt ágyasházának termein, de egyik felesége sem mérkőzhetett volna annyi bájjal.

Az asszony mosakodott. Felső teste födetlen volt. Fehér, habos csudaálom volt ez a ringó derék, az az édes, meleg húsba valósult mell, vakító vállak. A karok ívei — mint egy megzenésített ölelés — hullámoztak alá. Szikrázó, fekete haj csúfolta az éjszakát s a gyehennánál sötétebb szemek kárhoztattak.

Dávid szeme könnybelábbadt és remegett a hangja, mikor az asszonyhoz szólt:

— Ki vagy, lányom?

— A te szolgálód — felelte az asszony és a királyra szórta parázsszeme minden tüzét. Lebomlott ruháját szégyenkezve kapta vállára s pirulva állta Dávid tekintetét.

— Hogy lehet az, hogy Judea legszebb rózsáját eddig nem látta szemem?

— Bizonnyal árnyékba ültetett engemet az Úr, hogy nem ragyoghatott rám a napsugár.

És kutatva nézte az asszony Dávid arcát.

Jeruzsálem fölött illatok úsztak. A cédrusfapaloták ormát pedig holdfény ölelte.

A sötét, tornácos folyosó két ember árnyékát ringatja. Négy szem sugára futkosott egymásba szomjasan. Fehér asszonyi vállak ingere kergette a filiszteusgyőző vérét.

— Bizonnyal te vagy a legszebb asszony Judeában!

— És te vagy Kelet legnagyobb fejedelme, uram.

A sötétség mindjobban összeterelte szívüket. Két tikkadt ajk kezdett egymás felé menni sóvárgó szomjúsággal. Két test vágyódott egymás után. Két emberi lényt gyötört a hőség. S két szívet ejtett meg az este muzsikája, meg az olajfák illata.

S a sötét tornácon, alvó Jeruzsálem fölött, Jehova választotta ajkán csattant el az első parázna csók.

Es a csók muzsikálni kezdett. Megütött minden álmodó zsidóasszony szívet. Csókok hárfáztak Jeruzsálem fölött.

Ezen az éjszakán Judeában csak próféták és költők születtek.

— Kié vagy asszony? — kérdezte Dávid, mikor a csókkal beteltek már.

— A te szolgádé, Hitteus Uriásé, aki most Joábbal tábort jár.

És Dávid király szívében fekete vágyak vertek sátort. Kegyetlen, parázna akarással akarta ezt az asszonyt.

Gyorsan, szaladva ment le a falépcsőkön ágyasházába. De sarúja minden kopogása azt kopogta a sötétségbe: Hitteus Uriás! Hitteus Uriás.

A tornácról vágyva nézett utána Judea legszebb asszonya.

Másnap kürtriadás ébresztette Jeruzsálemet. Kapukhoz szaladt a nép s a palotába lehetett hallani az üdvrivalgást: „Üdvözlégy Joáb követe!"

És Dávid király ragyogó pompát öltött, hogy Joáb követét fogadja.

Széles vállú, rettenetes nagy harcos lépett be. Földig borult a trón előtt.

— Joábtól jött a te szolgád Hitteus Uriás!

A nagy király arca fakóra vált. Már nem hallott semmit a követ beszédéből. Ő csak annyit értett, hogy ezé a barom emberé az ő tegnapi asszonya.

És ismét maga előtt látta Góliátot. Valaha karral győzte. De most . . .

Vad gyűlölettel mérte saját testét az óriáshoz.

Aztán fölemelkedett. Intett a követnek, hogy várjon.

Belső szobájába vonult írni. Vékony, sárga pergamenlapra rótta Hitteus Uriás halálítéletét Joábnak:

„Állassátok Uriást legelől a keményebb harcon; és hátul fussatok el mellőle, hogy megölettessék és meghaljon."

És Dávid Uriásnak adá e levelet eme szókkal:

— Meg ne pihenj és meg ne állj, mígnem megtalálnád Joábot.

Este hálózta be újra Jeruzsálem tornyait. Villámlott és mennydörgött, mivelhogy az Úr haragja igen felbúsula Dávid ellen. Fehér olajfavirágok szórták illatukat s a király megindult Hitteus Uriás asszonya után.

Csókok muzsikáltak megint s boldog Jeruzsálem fölött nehéz párák úsztak.

Tébes város árkában pedig nehéz sebekben haldoklott Uriás. Nem tudta elképzelni, hogy a győztes izraeliták mért futamodtak meg.

Aztán valahogy lázas agyára hirtelen szörnyű világosság szakadt. Hördülve kínlódott és vérrel köpte az átkot.

Az Úr meghallgatta Uriást.

Ezen az éjszakán halottak fogantak s Dávid parázna nászából is halál született.

De az olajfák épp úgy illatoztak s a csók is épp olyan édes volt, mint minden más éjszakán.

Szomorú minden, nagyon szomorú!

Pipázott a város. Ködök szakadoztak utcáiról. Nehéz és fojtó volt a levegője. A csillagos égbolt pedig úgy feküdt rá, mint tajtékpipára a lilaszín kupak.

Ilyenkor az utcák arca könnyes. Ilyenkor a házak szomorúan bólognak, kapuszájuk nagyokat ásít, a kövek meg beszélnek. Mint valami kintornás muzsikál az este: hamisan és bicskanyitogatón. A köd gomolyog, párák siklanak a testek köré, kígyóként rájuk csavaródva.

Lidérc fekszik ilyenkor a szegény ember mellére. A gond durva keze markol szívébe s úgy tépázza húrjait, mint ócska szerszámát a vak citerás.

A nagy körútat járta Bagó András. Szürkéje roggyanttérdű, keshedt állat volt, kivel az élet ugyancsak cudarul bánt. Félszeme vak volt, de a másikkal olyan értelmesen tudott pislogni, mintha az egész postaforgalom az ő agyában bonyolítódna le. Mert tudni kell, hogy Bagó András szürkéje az állam szolgálatában állt és ugyancsak fontos dolgokat bíztak rá.

Pici, ládaszerű zöld kocsi előtt kocogott, miben gúnyos nevetéssel kuporodtak egymás mellé: sárga, csilingelő kacagású aranyok, fehér ezüstpénzek, meg zöld és kékhasú bankók.

A szürke azonban nem sokat törődött ezekkel. Egyforma undorral cipelte valamennyit. Hosszú államszolgálatában már megszokta őket. De annál inkább érdeklődött ápolója, Bagó András iránt.

A szürke tapasztalt és sokatlátott értelmes lény volt. Szerette, ha András foglalkozott vele.

Szeretet, meg őszinte ragaszkodás fejlődött ki közöttük, mit az idők sokasága csak még szorosabbra pántolt András sohasem ütötte. Biztató, dédelgető szóval nógatta indulásra, valahányszor odább kellett állniuk.

Ők ketten vitték mindenhová a világ leggőgösebb uralkodóját, a Pénzt s éppen ők voltak a legszegényebbek. A harmadik:

Márkus Sándor, a postás volt. Ez csak kiszedte a sárga aranyakat, a fehér ezüstöket, meg a selymes suhogású bankókat.

Márkus nagy úr volt. Hallgatagon ült mindíg András mellett, nem igen szeretett beszélgetni a kocsissal. De ma, mintha valami ördög bujt volna beléje, engedett hivatalos tekintélyéből.

— Nem is tudod te, András, hogy mennyi pénzt viszel ma. Soha életedben nem láttál annyit egyszerre. Húszezer kerek pengő van ott hátul.

A kocsi megállt. Márkus felment az egyik házba.

Hátul a vasládában mozgás támadt. Gúnyos vinnyogás neszelt ki. Aranyak meg ezüstök kocódtak össze.

A kocsis megijedt. Fülelt. De onnan egyre hallatszott, mind tisztábban, mind kivehetőbben a pénzek csúfos kiabálása: Te szamár! Te szamár!

András nem értette a dolgot. A szürke azonban tudta, mi ez. De sokszor, de sok kocsisnál hallotta már! Fájdalmasan, szomorún nézett vissza.

Az utcák gőzölögtek s a köd és homály úgy ráborult az emberekre, mint halottra a szemfedő.

András csak annyit értett mindezekből, hogy bizony szomorú az élet, nagyon szomorú. A gyeplőt elengedte, lábát jobban felhúzta, kezét meg zsebre tette.

A körúton egymást löködték az emberek. Amint ott nézte őket: kavargó homályos tülekedésnek látta az egész világot.

Egyszerre csak otthon termett. A gyerekek sírtak. A lehellet vastagon párázott a szűk kis szobában s az asszony beesett arcából úgy parázslottak szemei, mint a gyehennatűz.

A legkisebb karon ült. Kétségbeesetten, nyöszörögve tépte, harapta anyja száraz emlőjét. Apró kezei szinte belemerültek az elnyűtt testbe, csenevész arcocskája meg behorpadt kétfelül.

— Tejet és húst egyen az asszony, — mondta a doktor.

Tudta ezt András maga is. De hol vegyen, ki ád neki tejet és húst!

A többi négy poronty egymás hegyin-hátán kuporodott össze, talán így nem fáznak annyira. Maszatos és piszkos valamennyi. Ruhájuk rongy. Szepegve törülgetik könnyes szemüket.

— Hé, mehetünk! Már te megint álmodozol — förmedt Márkus a kocsisra. András ijedten vette fel a gyeplűt. A szürke megindult. Nemsokára megint megálltak.

A postás alig szállt le, a kocsi hátulsó részében megint kiabálni kezdtek a pénzek.

— Te szamár! Te szamár! — hallatszott folyton a gúnyos kacagás. A szürke újból fájdalmasan nézett vissza.

— Mennyi pénzt is cipelek, Istenem — sóhajtott András. Mindennap viszem a pénzt, mégis csak komiszság, hogy ép nekem nincs. Pedig de kellene. Az asszony beteg, a gyerekek éhesek. Húst meg tejet. Marha az a doktor, mégis. Mi a fenébül venne.

Andrást ölelgetni kezdte a bánat.

Az utca pöfékelt. Az este muzsikált. A nyomorúság meg megkezdte kerítő munkáját.

— Húszezer pengő van ott hátul, — suttogta fülébe a sátán. — Húszezer pengő, valószínűleg száz meg száz emberé. Alig jut belőle egyre-egyre valami. Neked pedig az egész világ lenne az!

Milyen piros pozsgások, egészségesek lennének a gyerekek. Az asszonynak is jutna tej. Hús is akadna akkor.

Hol az ördögbe késhetik az a Márkus? Biztosan sokat vitt, hát jó borravalót kap. De ki ad neki borravalót? Az állam még kenyérre is alig.

Fene cudar a világ! Sokaknak annyi van, hogy majd belé-fulladnak. Másnak meg enni sincs mit.

Káromkodva köpött a ködbe.

Leszállt a kocsiról. Ki akart kicsit egyenesedni. Úgyis eleget kuksolt ma a bakon. Odaállt a szürke elé. Megveregette a nyakát, aztán így elmélkedett neki:

— Ládd-e, vén pajtás, ronda a világ. De neked legalább könnyebb, mint nekem. Istállóba mész, aztán ledöglesz az alomra. Tüled senki sem kér kenyeret! Nem bámulnak a pofádba könyörgő szemek s nem ordináréskodnak füledbe korgó hasak.

Hogy irígyellek. Te aludhatsz nyugodtan. Meg is dögülhetsz, ha akarsz, ha végleg útálod már ezt a miskulánciát. De hogy dögűjek meg én, mikor itt az asszony, meg a kölykek.

A szürke csak bólogott. Értette és sajnálta Andrást, de tudta jól, hogy a világ komisz s nem ők azok, akik segíteni tudnak rajta.

András folytatta:

— Honnan teremtsek pénzt, mikor nincs? Mivel tömjem be a kölykeim pofáját, mikor mindenik zabáni akar? Ronda az élet, pajtás, mondhatom.

Végleg megundorodott s miután látta, hogy a szürke nem segít, szitkozódva visszaült.

— A Krisztusát, hol késik az a dög?

Márkus nem jött. Úgy látszik, hosszabb dolga akadt.

A pénzek kacagása újra megkezdődött s a nyomor újra kerítette.

— Mindennek vége lesz, ha lesz pénz. Megint szép, nótás lesz az asszony. A gyerekek egészségesek, nevetős szeműek. Hát nem hallod, mit nevetnek a pénzek? Szamár vagy András. Húszezer pengő van nálad s te még gondolkozol. Tied az a pénz, csak nyujtsd ki a kezed érte.

Ne légy gyáva, András. Pénz kell, hogy boldog légy. Becsülettel okoskodol? Ha pénzed van, van becsületed. Aztán meg, mért volna gazember, aki elveszi, amire szüksége van. Hát, akié a pénz, nem épen úgy vette az?

A város pipázott. András mellére lidérc feküdt. Nem tudott tőle szabadulni. Talán nem is akart.

Szilaj kézzel kapta meg a kantárt s amit még sohasem tett, suhogva vágott végig a szürkén.

Csattogva, dörögve száguldott a köveken. A köd benyelte. Csak mikor már elhallgatott a dübörgés, akkor vette észre, hogy már a Városligetben jár.

Erre kifelé pedig igen kijózanító a vidék. A kopasz, lombjavesztett fák így beszéltek:

— Szamár vagy, András. Nézz mi ránk. Te is ilyen kopasz ág vagy. Letaroltak. De úgyis hiába rohansz. Minket is levág a kertész, ha túl akarunk nőni a mértéken. Ne fuss. Állj meg. Jobb lesz, ha visszamész.

Gépiesen fordította meg a szürkét. Most már lassabban ment. Messziről látta, hogy Márkus hüledezve áll még most is ott. A ház elé kanyarodott. Nem tudta, mit mondjon. Érezte, hogy kellene valamit mondani. Valami hazugságot.

— Ez a beste dög megvadult — bökte ki végre nagy nehezen. Hanem nem mert fölnézni. Tudta s arcába kergette a vért, ez a gazemberség. Sunyin, szomorúan lógasztotta le fejét.

A város pipázott. A ködök szakadoztak. A kapuk szája ásított, a kövek pedig így nyögtek:

— Szomorú minden, nagyon szomorú!

Entreprise des pompes funèbres.

Pergett az eső, mintha borsót szórtak volna két teli marokkal. Pattogtak a kemény szemek és szédületes táncot jártak a tükröző járdán. Gyorsan, zizegve fonódtak, szitálódtak a szálak.

Benn az öreg üzletben már a szürkület bólogatott. Kivülről az alkony hamuszín arca kíváncsian tekintett be a nagy kirakatüvegen, de mert nem látott egyebet, mint fekete koporsókat, meg összedrótozott viaszkoszorúkat, unalmában beásított. Aztán rálehelt az ablakra s a nedves, homályos táblára ákombákomokat írt. De fázott — úgy látszik — mert csakhamar benyitott.

A koporsók udvariasan bókoltak, pár apró fakereszt kisgyerek módra körül tipegte s néhány lenge szemfedő hamisan kacérkodni kezdett vele. Az alkony pedig álmosan leült egy székre s úgy pislogott az öreg boltosra.

Nem értette őt sehogyan. Máskor, ha jött, örömmel fogadta a fehérszakállú temetésrendező. Ma észre sem akarta venni. Összeroskadt testtel húzódott meg díványa sarkában s mereven bámult ki, szemével az eső szaladgáló zsinórjait kísérte. Úgy nézett ki ez a vén ember, mint behorpadt síron a csonka kereszt.

Az eső kinn kopogott, az este pedig benn dúdolni kezdett.

— Egyedül, egyedül, — mormogta az öreg s úgy értette, hogy a zápor is ezt dobolja az ablaküvegen.

— Egyedül, egyedül, — hagyta helyben az alkony, mivel hogy neki is kellett mondani valamit.

— Bizony egyedül, — bólogtak a koszorúk, fátylak, cirádás gyertyatartók, arany, ezüst és feketére mázolt koporsók. És mind egy lépéssel közelebb jöttek.

— Jó volna pihenni, — sóhajtott újból az öreg és reszkető kézzel végigsímogatta szakállát.

— Pihenni! — visszhangzott mindenfelől s a sötétedő boltot csodák szőtték homályosra.

— Az asszony már elment . . . — Nehezen bugyborékolt föl melléből, mint víz alól a levegő.

— Igaz, az asszony, — mondta fájdalmasan az alkony és felkelt, hogy megsímogassa az öreg csukló szemét.

— Az már pihen, — vígasztalódott a boltos. — Szép, aranyos koporsóba tettem. Rézzel cifrázták ki a nevét. Fehér, habos szemfedőt borítottam rá. Magam vetettem derékaljat neki. Puhára raktam. Úgyis soká alszik, akit eltemetnek.

— Soká! Nagyon soká, — felelték a koporsók.

— Örökké! — válaszolt tompán egy ravatal.

Most kinyíllott az ajtó. Fehér ruhás, mezítlábas férfi lépett be.

— Jó estét, Simon úr!

A boltos ijedten ugrott fel. A koporsók dörömbölni kezdtek. A ravatal nyögött. Csak az alkony nézte egykedvűen az új vendéget.

— Mitől ijedt meg úgy Simon úr, hiszen csak emlékszik rám? Éliás József vagyok, akit ezelőtt egy hete temettek.

— Ahá! Tényleg. Igaz, igaz, — szepegett az öreg, — de hát, hogy kerül ide?

— Csak látógatóba jöttem. Néha kedvünk szottyan ott lenn, hogy fel is nézzünk kicsikét. Multkor a sógoromnál voltam. Azokat látta volna! Igazán nem értem magukat élőket, hát mért félnek tőlünk annyira?

— De kérem, — nyögte a megrémült Simon úr, — hát ön tényleg halott?

Pokoli kacagásban tört ki Éliás. A koporsók is vihogtak, ugráltak. A keresztek tapsoltak. Az egész bolt nevetett.

— Na, maga igazán nagyszerű ember. Hogy mondta: halott? Nevetséges. Csak az élők hiszik, hogy halottak vannak. Nincsennek halottak, barátom, csak fennélők és lennélők.

Az ajtó megint nyöszörgött.

Ingben, bontott hajjal jött egy asszony. Az alkony meg elköszönt s az éj elé ballagott. Benn csak az öreg meg a két halott maradt.

— Jó estét, Simon úr! — köszönt az asszony s Éliásnak odanyujtotta csontkezét.

Búgott, huhogott a bolt öble. Megkoppantak az egymásba csapott tenyerek s az éjszaka körülölelte a tárgyakat.

— Mivel szolgálhatok? — kérdezte remegve Simon.

— Furcsa, hát eljöttem megnézni, mit csinál.

Azzal leült az asszony egy koporsóra s úgy lóbálta lábait.

— Tudja, magáról sokat beszélt a felesége, Simon úr. Szegény, mindig sír és maga után sóhajtozik. De neki még nem szabad eljönni, mert még csak alig pár napos halott. Mi aztán tegnap éjjel megsajnáltuk s elhatároztuk, hogy megvígasztaljuk szegény asszonyt s elhozzuk neki magát.

Az öreg boltosban még a lélek is remegett. Csak a szája mozgott, de hangot nem bírt adni. A boltot meg, mintha boszorkánycsoda szállta volna meg, minden megmozdult. A koporsók viháncolva kergetni kezdték egymást. A ravatalok nehézkes járással totyogtak s pár cirádás gyertyatartó dülöngélve ugrált.

A kilincset egymásnak adták lassankint a beözönlők. Az ajtót folyton nyitották-csukták és jöttek a halottak egyre. Fehér ingektől, zörgő csonttestektől népesedett be az üzlet. Ki leült, ki állt. Össze-vissza lármáztak a temetők emberei.

Simon csak nézte. Tagjaira ólomsúlyokat rakott a rémület. Lélegzete nehezen, akadozva szorult ki torkán. Szíve meg őrülten rugkapált. Szemfehérét vér lepte el. Annyit értett, hogy elviszik.

Már telve volt a szoba halottakkal, már itt lehetett az egész temető. Kinn a locspocsban lópatkó dobaj csattogott, mit menydörgésszerű robaj kísért. Még a ház falai is reszkettek.

Kinyílt az ajtó s fehér karinges pap lépett be. Háta mögött két ministráns fiú görnyedve emelte a temető nagy keresztjét.

— Készen vagyunk!

Éliás, meg az asszony kiemelték a tehetetlen Simont díványa sarkából s beletették az egyik ágaskodó aranyos koporsóba.

— A fedőt majd odakünn tesszük csak rá, — rendelkezett a pap.

Szívettépő zokogás csapott agyába.

Egy egész temető népe énekelte a circumdederunt mer-t

Künn feltették a kocsira.

Gyászcsótáros csontvázlovak húzták, lassú dobajos tempóban. Utána meg viháncoló koporsókon jött a fehér ruhás kísérő sereg, kereszteket emelve, gyászfátylakat lobogtatva.

Az utcaköve jajgatva sírt, amerre mentek.

A temetőben már várták. Kíváncsi pár napos halottak emelkedtek fel ágyukból, hogy megnézzék az újan érkezőt. De ezek fáradtan hanyatlottak vissza hamar. Rájuk csapódott a koporsófödél.

Friss hantnál állt meg a menet. Itt a pap leszúrta keresztjét,

a halottak meg körülállták. Aztán kivált az asszony. Megkopogtatta a sírt.

— Hé! Simonné, elhoztuk az urát!

Sikítva nyögött fel a halom. Teteje lepergett. Födele fölpattant.

Minden erejét összeszedve lépett ki Simonné. Sírva, zokogva borult urára.

A halottak leemelték s mindkettőt befektették a koporsóba.

És azok boldogan hallgatták lenn együtt, amint az eső lassan dobolta:

— Pihenni! pihenni! Örökre, örökre!

Pater Hyacinthus.

Jámbor és hivő volt páter Hyacinthus. Lelkét templomi harangszó, orgona, meg zsolozsmák töltötték be szent áhítattal. Az oltár, a szentek élete, meg a hosszú, kongó kolostorfolyosók voltak egész világa. A misét már behúnyt szemmel is tudta, a szenteket kivétel nélkül ismerte, a csúcsíves, boltos odón folyósó meg a legmeghittebb barátai közé tartozott.

Keresztül-kasul járta őket páter Hyacinthus. Az alkonyatok itten csodaszépek voltak. Álmodó lelkére mesepókok szőttek hálót s ilyenkor mindent másképen látott. Ilyenkor a homályban millió hang zsibongott, millió szín sugárzott.

Sokszor kapta rajta lelkét, mikor így alkonyatokon tekintete a kolostor-kertbe tévedt, hogy szívét bűnös, meleg színek ejtik meg. A rácsos ablakon keresztül úgy tűnt fel neki a világ, hogy odakint a magas falkerítésen túl: ragyogó, eleven, lüktető élet pezsdül, amit ő koporsóból, élettelenül lát csak.

Rémülten menekült ilyenkor cellájába és sokáig tartott confiteort. Esdve, könyörögve kérte a szelid Isten-embert, hogy vegye el tőle a színek bűbájos látását. Aztán, mikor már megnyugodott egy kicsit s lüktető vére elcsendesedett: palettát fogott és ecsetet. Hideg, szentséges színeket kevert egymásba, fehér liliomokat, meg arany glóriákat varázsolva a vászonra. Merev szentek, boldogok és angyalok támadtak, csupa áhítatos szemű, földöntúli lények.

Máskor meg épen miseközben környékezte meg őt a gonosz. Mindíg csábosan és színesen jött. Páter Hyaczinthus úgy látta, hogy a főoltár egyik szentséges szűzéről sátáni kezek fejtik le a ruhát. Rémülten húnyta be szemét. Vére agyára borult. Fehér, soha nem látott asszonyi idomok kavarogtak előtte. A hús színe minden pompájában tobzódott. Karok, mellek, vállak hófehér bőre feszült, alatta futkosó, nyugtalan halvány kék erek.

Mea culpa! Mea culpa! Az orgona szólt. A tömjén menyei

illatot gőzölgött s oh jaj: Páter Hyacinthus egyre látott, egyre látott!

Így kísértette őt folyton a Gonosz.

Este sokszor éjfélig dolgozott. Cellájában lámpafény mellett. Ilyenkor legjobb szeretett apróbb dolgokon bibelődni. Ősei, a régi barátok jutottak eszébe s fürge tolla alól díszes iniciálék kezdtek kibontakozni. De a nappal megkezdett vásznaira csak nagynéha mert visszapillantani. Akkor is mindjárt elkapta fejét. Valami szörnyűséges igazság beszélt onnan kíméletlenül neki.

— Nem vagyunk mi emberek páter Hyacinthus! Ide raktál bennünket a vászonra, istenes, szép pózban, ahogy más senki se tud. Glória van a fejünkön, igaz. Szemünk is áhítattal néz az égre. Palástunk fehér, meg piros. És mégsem vagyunk mi emberek. Nem látod, milyen mereven, élettelenül bámulunk le rád? Tudod, mi hiányzik belőlünk? Az élet! Nincs bennünk vér.

— Vér! Vér! Vér! — Még a magány is visszhangozta. A cella levegője melegebb lett. S a csend beszélt.

Rémülten dugta be fülét. Szentelt vízzel keresztet vetett magára s a breviáriumba temetkezett. De hiába volt minden. A bibliás alakok mind hangosabban kiabáltak s követelték az életet.

Fordult az idő. Rügyeket bontottak az ágak. S a kolostorkertben sugarak táncoltak. A folyósókra is betévedt néha a nap mosolya. A kövezeten fürgébben kopogtak a saruk s a szíveken a tavasz.

Páter Hyacinthus kinyitotta ablakát. Nyílt, nagy szemével benevetett az ég s észrevétlenül besurrant a föld testének illata.

A komor bútorok arca felderült. Millió meg millió szín vibrált a levegőben. Káprázatok kúsztak a falakra s éltető, friss levegő csókolta a hideg szentek arcait.

Bolondos sugarak karikáztak végig palettáján. Csupa kékség volt a világ fönn s a földön meg valami rózsaszín vágy úszott, mint holdfényes tótükrön a vízililiom. A kert fái ringatva bólongattak s a pattanó levelek szerelmesen ölelkeztek össze. Pogány vágyak és szentségtelen képek jutottak eszébe. A vér festette ezeket agyára: buján és ragyogón. Nyujtózkodó, meztelen aszszonynak látta a tavaszi erdőt, amint hanyatfekve karját az égnek tárja ki. Az pedig ontotta rá tüzes, zsondító csókjait. Virágszirmok hullottak. Illat terjengett. Vágyak zongoráztak szívén.

Páter Hyacinthust megfogta a Sátán.

Fehér patyolat vásznat feszített. Ecsetje megindult. Lendült, hullámzott. Meleg, izzó, égető színeket kevert. Szeme előtt telt, gömbölyű asszonyi idomok kavarogtak. Vére, mint a zsilipet szakított folyó — száguldott.

Kezek simogatták. Még a szentek is ellene esküdtek. Kiabáltak, biztatták. A föld párája lelkére feküdt. Nehéz, nyomasztó, édes kínnal.

És a vászon elevenedni kezdett. Úgy, amint a tavasz diktálta. Bársonyos zöld mezőn: vonagló, beszélő meztelen asszony. Fekete hajkígyók kuszálódtak össze a fűben s a hús fénye ragyogott, izzott, megszégyenítve a napsütést.

A szentek tapsoltak, az angyalok nevettek. Az asszony mosolygott. Mosolygott. Élt! Minden vágy, minden szenvedély ott örvénylett szemében. Teste maga volt: az élet, tavasz, a szerelem.

Mikor befejezte a munkát, karja lehanyatlott. Mereven, némán nézte a Bűnt. Aztán úgy érezte, hogy agyára vér permetezik. Lassan, de sűrűn. Láz járta be csontjait.

Az asszony nevetett. Arca hívogatón, csábítva intett feléje. Páter Hyacinthus cellájába költözött a Pokol. Színes, meleg, eleven, édes álom.

A tömjénes gondolatok meghaltak. Az istenes akaratok elcsittultak. Orgonák szavát nem hallotta többet, csak az asszony kacaját.

Többé már nem volt a saját ura. Reszketve, csukló térdekkel rohant a képhez. Ölelni, csókolni akart. Mikor odaért, minden elsötétedett előtte. Szédült, forgott a cella, mint a megbomlott ördögmotolla. Eszméletlenül bukott a földre.

Esti imára csengettek.

Lassú, kenetteljes sarukopogás beszélgetett a folyósók kövével. Kápolnába mentek a szerzetesek.

Piros csíkok szelték az alkonyi eget, mikor Páter Hyacinthus magához tért. Nem mert a képre nézni. Lázasan törülte le a vásznat, aztán sietve ment a többi után.

Mellverő, bűnbánó zümmögés fodrozódott. A szerzetesek imádkoztak. Sötét volt és a sötétség úgy úszkált a templomban, mint egy vízbe dobott fekete fátyol.

Páter Hyacinthus az oltárra nézett. Aztán hirtelen lekapta fejét s könyörögve, rimánkodva nyögte: Mea culpa! mea culpa

A fehér hattyú sirály-fia.

— Mese kis- és nagyemberekneк. —

Valahol Erdélyben húzódott meg a Mese.

Csak Erdélyben vannak még helyek, hová a sürgönypóznák hosszú karja nem ér s a vasutak lázas acélidegein nem terjed a meseölő kulturláz.

Mohos várpark düledező kövei között volt a Mese birodalma. Holdas nyári éjszakánként a fehér kastély üveges szemeibe visszatért az élet. Kigyulladtak nagy tágranyílt ablakai s a termek falain ilyenkor abroncsos szoknyájú asszonyárnyak kergették egymást.

A pókhálós, beszáradt képek mesélni kezdtek s a megrozsdásodott páncéllovagok mélyen meghajlították dárdáikat. A boltos fegyverterem öble súlyos léptek dobajától kongott, valamelyik rokokó-szalonból meg édeskés menuette panasza sírt.

Lenn a kert fái ilyenkor remegve dugták össze fejüket. A karcsú, kopjaegyenes száljegenyék susogva adták szájrólszájra: fenn a kastélyban a Mese jár! . . .

Csak a platánok, meg a tölgyek hallgattak némán. Szemüket lehúnyták s a világért sem árulták volna el, hogy kérges törzsük alatt szívükbe kísérteni visszatért a mult.

Kergetőző szárnyas tündérkék cikázták be a levegőt. A fű bársonyában pedig apró manók hemperegtek. Hosszú arany szálakat feszegetett a bokrok ágbogaira a Hold. Körül a havasok csúcsai vakítón súgároztak, a levelek meg zizegve súgták-búgták: fenn a kastélyban a Mese jár! . . .

Szomorúfüzek mosták hajukat a tóban. Csillagokat rengetett a fodros víztükör s a Hold képe, mint valami hatalmas vízipók, szaladgált köztük nesztelenül. Habcsobogás, meg erdőzúgás hallatszott csupán. Kardmerev sásleveleken, meg hosszú nádsípokon dudorászott bele néha a szél. A parton meztelen görög isten-szobrok márványteste csillogott.

Valami csonka, villámsujtott fa mellett volt a hattyúház. Párja után síró, bús szavú fehér hattyú: a lakója.

Mint valami ezüst csónak, siklott csobbanás nélkül. Ívbe hajlott nyakát szerelmesen ölelte az éj s a Mese legjobban őt szerette. Minden éjszaka eljött hozzá. Ott lebegett a vizek fölött parókás, abroncsszoknyájú asszonyaival, meg páncélinges lovagkíséretével. A fehér hattyú ilyenkor még fehérebb fényben fénylett. A platánok bókolva hajlongtak feléje, Meseasszony meg ráborult.

Aztán nagy csend következett. Visszafojtott lélegzet vergődött a parkon át. Majd halk suttogás: a fehér hattyú énekel...

Valami kímondhatatlan keserűség, fojtogató nagy bánat remegtette meg a Mese birodalmát. Mindíg szomorú volt a dal. Ragyogó, daliás mult sirató panasza.

Három gyermeke volt a szomorú hattyúnak. De ez is csak Meseországban eshetett meg: két hattyúleány, meg egy sirályfiú!

Fehér és kedves, engedelmes volt a két leány. Mindíg szorosan ott úsztak édesanyjuk nyomában a csillagsúgáros habokon. Sohasem vágytak el a tóról. Sokszor, mikor az alkonyat csókolta már a havasok csillogó ormait, szeliden dugták össze fejüket mindhárman s a messzire ment, hűtlen sirályfiúról beszélgettek.

Hogy szerették, hogy becézték volna! Hanem az sohasem jött. Szilaj szíve elvitte a mesék birodalmából s az álombaringató szent szomorúságot a vágyak és eszmék idegviharos országával cserélte fel. Mennyit siratták, mennyit várták!

Ritkán hallottak róla hírt. Csak a szél, a világnak ez a gyorslábú csavargója, beszélt róla néha, ha fáradtságát kipihenni a havasok lábára ült.

Ilyenkor még szomorúbb lett a fehér hattyú!

Hallották, hogy messze, túl a hegyeken, ahol sürgönydróton nyargal az emberi szó és tüzetokádó torkú gyárbálványoknak áldoznak vért, — arra jár. Hallották, hogy messze, túl a park düledező kerítésén, ahol leölik a Mesét, ahol már nem szent a mult, ahol összezsúfolt kőbörtönök sanyargatják elcsigázott rabjaikat — arra jár.

Sohasem hallottak a park fái szomorúbb éneket. Sírtak, leveleiket búsan hullatták, a nádas meg jajgatott. S mikor már nagyon elszorult a fehér hattyú anyaszíve: hangja könnybe fúlt. A néma fájdalom mindennél szomorúbb.

Könyörögve, könnyes szemekkel kérte a hírhozót:

— Menj el. Hívd haza! Hozd haza az én hazátlan árva sirály-fiamat. Menj el. Hívd haza. Mond meg néki, hogy várjuk. Várja az anyja, várják hattyú-húgai, várja Meseország!

És a szél szárnyra kapott. Sarkantyút adott a felhőknek, robogva, rohanva száguldott oda, ahol kőbörtönök sötét utcáin hal el a holdsugár. Hívta, könyörögve szólította a fehér hattyú sirály-fiát.

— Gyere haza! Várnak: hattyúanyád, hattyúhúgaid, Meseország.

Hajnalig dörömbölt az ablakán. Rázta, kopogtatta leeresztett üvegtábláit, de hiába. A fehér hattyú sirály fia nem felelt. Végre hajnaltájt kinyitották a palota kapuját. Sápadt, lobogó szemű fiú jött ki. Fáradtan a virrasztástól. A Jövő jegyese.

A szél elibe állt:

— Nem tudod, te fáradt tekintetű éjjeli ember, merre lakik a fehér hattyú sirály-fia?

Két csillogó könny gördült ki a szomorú szemekből.

— Anyám küldött, úgy-e, szél? Hiába küldött. Nem mehetek. Már nem vagyok sirály. Robotos, harcos emberré varázsolt a város csókja. Aki a kőpaloták levegőjét szívja, aki a jövőbe néz, a multba nem térhet soha vissza. Menj csak hozzája, szél! Fülledt városi utcákon nincs mit keresned nálunk. Te csak menj Meseországba. Ringasd álomba az álmodókat, de hagyd meg a küzdést nekünk. Menj! Ne csábíts, ne kísérts. Álmodjanak: hattyúanyám, hattyúnővéreim, de a virrasztást hagyjátok nekem.

Mit tehetett volna a szél mást, mint visszaszállt? Visszaröpült boldog Meseországba, hová a sürgönypóznák hosszú karja nem ér s a vasutak lázas acélidegein nem terjed a kultura pestise.

A fehér hattyú várta. Ívbe hajlott ragyogó nyakát szomorúan hajtotta meg, szemét meg elborította a fájdalom fátyola. És a jegenyék remegve dugták össze fejüket, a platánok elcsuklón suttogták:

Siratja a fehér hattyú, hűtlen fiát, sirály-fiát! . . .

Nihilisták.

Fehér, puha hóból vetett ágyat az éjszaka. Ropogós és ruganyos volt ez a nagy-nagy fehérség, amin csak az emberek lábai hagytak piszkos foltokat. Mivelhogy nincs az a tisztaság, amit az ember be nem mocskolna.

A Hungária-körút lustán és kéjesen nyujtózkodott, mint valami csillogó testű, nyálkás vízisikló. Íves vonalai elmosódva hullámoztak, szeme meg bizonytalan fénnyel csillant meg itt-ott.

Katonai őrjáratok kopogása viszhangzott. A kaszárnyák óriási lomha árnyékot vetettek s az üres telkek úgy ásítoztak, mint állkapcában a csorba fog.

Nagy területen: minden csendes volt. A szemétdombok hullámai fodroztak kéken s a hold sárga nyalábain rojtos foltok gázoltak át.

Jónás zsidó butikjából sugárzott csak fény. Széles pászmák vágódtak hanyatt az úton és fehéren és sápadtan feküdtek a fehér lepedőn, mint meszes sírgödörben a hullák.

Benn a butikban hangok kavarogtak, meg mellreülő, fojtogató szagok. Mintha egy darab Moszkva ékelődött volna ebbe a budapesti külvárosba. Nehéz és darabos lélegzetek szakadtak s az alkohol gőze terjengett. Csavargó, lila dohányfüst tolakodott bele úgy, hogy az egész üzlet belsejére olyan köd ereszkedett, mint amilyent a jeges Duna fölül szokott fölcsókolni a téli hajnal.

Lassú, lomha emberek elcsigázott testét, acélosították életre furcsa hangulatok. Összeboruló fejekre csókokat szórt az este. Béklyós agyakat szabadított fel az alkohol. Szemek csillogtak és a szemeken a lélek tükröződött. Emberlelkek örvényei kavarogtak.

Hosszú, kecskelábú asztal nyujtózkodott. Rajta poharak terpeszkedtek potrohosan és méltóságteljesen. Gólyaként nyujtogatták nyakukat a palackok. Időnként izmos markok karmoltak üveghúsukba, hogy kifacsarják vérüket. Az éltető vér pedig csordult. Pirosan és mámorítón. Mohó ajkak szívták s csillogó szemek alá lázasan ült ki a mámor.

Négyen voltak. Egy közülök lány.

Hosszú, vállas, munkabíró testű férfi köré csoportosultak. Horgas merész hajlású orra, erős, húsos szája, szögletes, éles metszésű álla volt ennek az embernek. Szemeit állandóan valami fátyolos köd takarta.

Az öreg verklis szakálla mind lejebb sülyedt. Fejével néhanéha bólintott. Reszketve vitte szájához a poharat. Álom kerülgette már. Ólmot érzett a pilláján, de azért le nem csukta volna. Lassan koccintva szólt:

— Te azt mondod, mindent el kell pusztítani. A királyokat leöldösni, a hatalmasokat meggyilkolni, mert csak vér és borzalom váltja meg a világot.

Azt is mondod, hogy Oroszországban ezer meg ezer testvérünk él, akik már megkezdték munkájukat. De kérdem: mi lesz, ha már minden hatalmast eltettünk láb alól? Mi lesz, ha már mindenkit meggyilkoltunk?

— Mindig okoskodsz, öreg — szólt a hatalmas termetű. A mi dolgunk a rombolás művészete. Le kell dönteni mindent, ami korhadt. Alapjában szétszedni. Új fundamentumot, új alapot kell vetni a jövő számára, amin építeni lehet. Az építés már nem a mi feladatunk.

— Igen! Igen! Rombolni, gyilkolni — kiabált közbe a lány. — Bosszú! Bosszú! — És fanatikus láz tágította ki a pupilláit. Borzas haja fekete keretben ölelte arcát. Keze ökölbe szorult.

— Ha tőlem függene, mindenkit felakasztanék — vélekedett a sánta koldus. — Mégis csak cudarság ez a rettenetes nyomor. És miért? Hogy néhány úr, meg zsidó hízzon? Hahaha!... — röhögött és arca eltorzult. A vér fejébe szaladt. Idegeit gyűlölet rángatta. — De iszen nem jó volna, ha tudnák azok a nyomorultak, hogy míg könyörgök: gyilkolni szeretnék!

Bambán nézett maga elé. Mindnyájan szótlanul hajtották fel poharaikat. Pillanatra csönd vergődött a butikon át, fülükbe zümmögött, mint nyáridőben a lépre ragadt dongó.

A vállas férfi szomorúan eresztette karjára fejét.

— Nem értik! Nem értik! — morgott és szívét keserű érzések bizsergették. Arcát fölemelte. Aztán mintha csak önmagának mondaná, beszélt.

— A föld szennyes. Pedig valamikor tiszta volt. Tiszta, mint a frissen esett hó. De az ember beszennyezte. Törvényt állított. Árkokat húzott és falakat emelt. Jaj pedig azoknak, akik át akarják lépni az árkokat, vagy keresztül óhajtanak tekinteni e falakon.

Kis öklök és apró érdekek zsákmányul ejtik a nagyotakarót. Jaj annak, kinek élesebb szemet adott a végzete, vagy egy fejjel fölébe helyezte a többinek.

Olyan a fölfelétörő, mint a sebzett madár. Bukdácsol és erőlködik, megrebbenti szárnyait, de újra meg újra visszahull a földre, mivelhogy visszahúzza őt a seb.

Mindenki sebzett, mindenki béna! Vannak, akik beletörődnek az ő röghözkötöttségükbe és vannak, kiket nyugtalan lelkük űz. Az előbbiek a boldogok, az utóbbiak a küzködők és lázadók.

Mi jobb pedig — kérdem tőletek — szabadnak, vagy leláncoltnak lenni? De a mi láncaink nálunknál sokkalta erősebbek, mivelhogy ravasz kezek tették miránk. A kezeket kell tehát előbb levernünk. Béna kezekből kihull a lánc s ha nincs ki tartsa — szabad a szolga.

Vér és vér kell! Pusztulás meg tőr vetik meg a jövendő boldogság alapját. Élet kell az életért s csak ha már minden romba omlott, akkor kezdődhetik a nagy építkezés.

Fejét ismét visszaejtette karjára. Az üvegek rezegni kezdtek s a pad megcsikordult.

Nem sokat értettek belőle! De akaratlanul is érezték ezeknek a szavaknak szuggeráló hatását. Mintha mákonyt ettek volna, elbódultak és mámoros jólesés terelgette az álmok felé gondolataikat.

Lassan és boldogan mentek ezek az egyszerű gondolatok az alkoholos agybarázdákon szét a vérbe. Lépésük szíveket kopogtatott és azok hősiesen és vakmerőn dobogni kezdtek.

Moszkva vagy Szent-Pétervár suhant egy pillanatra ide, hogy megcsókolja az álmodó Budapestet. Az pedig boldogan és mosolygósan nyujtózkodott a fehér takaró alatt, nem sokat gondolva a Hungária-körút csavargóival.

Azok lelkére meg leszállt a forradalom! Boldog, merev,

üveges szemek nézték, áhítatosan és vágyakozón. Szeme szikrázó és tüzes vala. Észbontón szép, miként az őrület. Ruhája skarlátpiros, haja fekete, orcái egészségesek, mint a felgyujtott faluk lángja.

A kis zsidókocsma ragyogásban úszott.

Négyen, kiválasztott deliriumos emberek látták a jelenést. És kitárták karjukat. Odarohantak és a lábaihoz vetették magukat.

A széles, hatalmas vállú férfi reszketett. Arcára mosoly ült és vad indulat. Lehellete párázón hömpölygött szájából.

A lány haja lebomlott. Mint az őrült vonaglott. Karjaival hadonászott és ajka tört, szakgatott lihegéssel lüktetett. És ott fetrengtek valamennyien, a verklis meg a sánta is.

A jelenés pedig gőgösen és büszkén tiport keresztül testükön.

Aztán hirtelen besötétedett. Hideg, metsző szél hasította végig az idegeket. Vasredőny csattogott. Jónás zárta az üzletet.

— Fölkelni! Fölkelni!

Szemüket dörgölve tápászkodtak.

Künn fehér volt az egész város. Olyan volt, mint valami szép nagy temető. A házak koporsókként emelkedtek s a kémények fejfáknak látszottak. Messziről egy-egy gyár kálváriához hasonlított.

Hold már nem világított, a csillagok is elsápadtak. Kékes derengés futkosott a havon. Kutyavonítás kódorgott a szemétdombok felől.

Fázva és remegve álltak. Csend volt. Nem szólt senkisem. Szemüket fáradtan nyitogatták. Lelküket még fogva tartotta a jelenés.

Messziről búgni kezdett a város. Megindultak. Összeesett testtel, szomorúan, négyen.

A szélesvállú meg a verklis mentek egymás mellett. Az öreg egyre lefelé bámult. Végre megszólalt:

— Ugy-e azt mondtad, hogy pusztítani kell, ha építeni akarunk. Le kell rontanunk a régit, hogy felépítsük az újat. És mit gondolsz: szebb lesz-e, jobb lesz-e az új?

— Persze, hogy szebb lesz — felelt a másik. — A forradalom minden piszkot elsöpör. A forradalom az a cséplő, mely kiveri a polyvát, hogy megmaradjon a mag.

— Szép, szép, de látod én nem tudok hinni benne. —

Es itt megállt az öreg és messze visszanézett az úton. — Mert látod — folytatta azután — míg ember úr a földön, sohasem vesz ki a piszok. Ez már velünk született. Nézd ezt a csodafehérséget. Tiszta, ragyogó, kívánatos. És . . . és amerre jöttünk, a lábunk nyoma fekete és szennyes.

Mind a négyen bambán meredtek a nyomokra. Szívükre józanító keserűség nehezedett. Tülkölni kezdtek a gyárak; ők pedig mentek részegen és ködös fejjel.

A fehér havon meg egyre szaporodtak a fekete emberi lábnyomok.

A páncélos lovag.

Éjszaka citerált körülöttem. Halkan hullottak szívemre hangjai, mint őszi eső doboló permete a homályos ablaküvegre. Szemem — az én örökké könnyes két hívő szemem — a jövőbe nézett. De hátam mögött leselkedett a mult.

Sokszor töprengtem ezen: mily csodálatos Janus-szobor az emberi lélek. Egyik arcával az ismeretlen messzi előrébe tekint, míg a másik arcát le nem bírja venni a mögöttünk fölgyülemlett avarról. És bizony: inkább szívesen húnyja be a bizonytalant látó szemét, mint a bizonyos megtörténtek birodalmába révedezőt.

Furcsa vér és test keveréke vagyunk s kevés egy emberélet, hogy megismerjük önmagunk.

Mondom: citerázott az éjszaka. Álmos és bágyadt volt a muzsikája. Valahányszor ilyen zenét hallok, a jövőbe néző szemem lecsuklik. Lecsuklik ez, de annál kerekebben, annál látva látóbban nyílik ki az, mely a multba tekint.

Valaki vállamra tette kezét. Nehéz, súlyos kéz volt, mintha mázsás vasakat hordana. Megfordultam. Az én régi páncélom állott mögöttem. Valamelyik keresztért harcoló istenes ősöm hordotta hajdanán. Üresen és rozsdásan került hozzám szobadísznek. De most bűbáj történt vele alkalmasint. Domború, rengeteg mellett takart láncinge s hatalmas koponyára borult a sisak.

— Adj' isten, pennaforgató diák öcsém!

Ugy recsegett hangja, mintha legalább is egy várostromló sereget akarna túlüvölteni.

— Csöndesebben valamivel, édes bátyám uram, mert megtalálja hallani a házmester. — Furcsa és különös érzet szorongathatta torkomat, mert ugyancsak kimeresztette szemét a vas óriás.

— Micsoda házmesterről beszél te kegyelmed uramöcsém?

Már csak úgy ordítozhatok a saját váramban, ahogy nekem tetszik.

Most meg rajtam volt a sor, hogy csudálkozzak.

— Tévedni méltóztatik kérem, — feleltem zavarodottan — ez nem vár, ez csak afféle közönséges budai ház, ahol tíz óra után minden lármát leint a házmester.

Rengő kacagás volt a válasz. A vasember szétvetette lábait s páncélkeztyűs két kezére fogta hasát. A rettenetes lábak nyomán meg nyöszörgött a padló és zuhanásuktól csakúgy kongott az egész épület.

— Méltóztassék kérem talán kitekinteni az ablakon. Amint látja bátyám uram, ez nem vár, hanem egy közönséges ház legközönségesebb hatodik emelete. Igen, igen. Ugy-e csodálkozni tetszik? Az a rengeteg sok tető, torony meg gyárkémény: Budapest. Az a nagy hosszú csillogó szalag meg a Duna.

— Lehetetlen! — csodálkozott a páncélos ember. És akaratlanul is megkapaszkodott az ablak szélébe. Hirtelen és gyorsan szakadtak rá a csodák meg a látomások. A Duna nyujtózkodva csillantotta meg vállait, mint egy bálba készülő fiatal asszony. A millió meg millió lámpa pedig hunyorgatva kacérkodni kezdett a rábámuló multtal.

— Talán csak álmodom — folytatta aztán. De mondja kegyelmed, hányadik évet írjuk?

— Ezerkilencszáztizenegyet, bátyám uram!

— Tréfál édes öcsém uram. Hiszen még tegnap ezernégyszázat rajzolt kalamusával az udvari barát.

— Tegnap? Nem lehet az, kérem. Tegnap még egész nyugodtan tetszett itt a sarokban állni. De üljön le, kedves bátyám, hosszú útat tett meg ezernégyszázból, míg ide ért. Mi bizony már a huszadik században vagyunk.

A vasember hatalmas csörömpöléssel foglalt helyet.

— Álmodom, biztosan álmodom — mormogta magában. Aztán csodálkozóan nézte a villanykörtéket. Nem tudott hinni sehogy.

— Tehát kedves bátyám, vagy ősöm, vagy üköm — ön az ezernégyszázból jön. Igazán nagyszerű és ön várról álmodozik. Boldog kor lehetett az ön kora. De mondja csak, nem hozott semmit sem magával hozzánk a huszadik századba?

Értetlenül nézett rám s megrázta rozsdás vasruháját.

— Látja, édes dédapám, maga nem jól tette, hogy eljött ide. Sőt egyáltalán legjobb tette volna, ha nincs. Maga itt nekem

várról mesél, mikor én meg az ur ezerkilencszáztizenegyedik esztendejében fűteni sem tudok.

— Hát rabolni kell — volt a rövid válasz. Van a szomszédnak elég.

Szemem közé nézett hosszan, szúró tekintettel.

— De csenevész vagy, édes fiam — mondta aztán. Nem ilyennek gondoltalak én.

Tekintete hirtelen az iróasztalon siklott végig.

— Hát aztán mit csinálsz te itt?

— Írok — feleltem.

Erre már lenéző mosoly jelent meg arcán. Sisakja rúgói nyikorogni kezdtek, kezét füléhez emelte, mintha nem hallotta volna jól.

— Írok — ismételtem hangosabban.

— Nálunk az efféléket diákok vagy papok végzik.

— Ezt nem végezhetik el a papok, a mi korunkban a papok semmit sem végeznek — mondtam halkan s eléje toltam egyik versemet.

— Ez afféle hitvány virágének, amilyeneket a síposok énekelnek ugy-e? — Megvető kézmozdulattal dobta le. — Kardot forgatni, meg kopját törni kell tudni öcsém, nem pedig kalamust.

— Hja, hja! Persze, ön tisztelt ősöm, még mindíg ezernégyszázban tart. De látja, azóta sok idő telt. Hallott maga a szocializmusról? Na látja, ez nagyon megváltoztatta az időt. Új embereket formált, új célokat tűzött ki s új hősöket követel. Ma már nem hordunk ilyen vasgúnyát. Nem forgatunk kardot, nem törünk kopját.

— Nem? — csodálkozott és hihetlenül rázta fejét. — Hát akkor mit csináltok?

— Dolgozunk, kedves bátyám uram. Ma már nem lehet úgy henyélni, mint a kegyelmed korában. Az új kor új emberei munkával harcolnak. Munkájuk díja a betevő falat s az új hősök kenyérért küzdenek.

— Hihetetlen dolgokat mesélsz. — Eltöprengett és fejét ingatta. Majd hirtelen kérdőn nézett rám — nem mutathatnád meg nekem a te világodat?

— Nagyon szívesen. De oda nem mehetünk ebben a rozsdás öltözetben.

Hamar kabátot húztam s a vasemberre is ráadtam valami ruhafélét. Aztán megindultunk a hatodik emeletről lefelé.

II.

Lucskos téli este kalauzolt bennünket. A körútak dideregve hunyorgattak. Sáros hóval dobálózott az éjszaka.

A vasember egyre csodálkozott. A mesék birodalmában képzelte magát s minden percben megtapogatta tagjait, hogy ébren van-e, vagy álmodik?

Kávéházak rikoltottak elénk. Fényük messzire kiszaladt. Kancsalul szemünkbe kacagott s integetve tessékelt befelé.

Leültünk. Cigányok muzsikáltak. Zűrzavar és lárma hullámzott. Valami ringató, altató hangulat szállott az agyakra és szívekre.

Az egyik sarokban borotvált arcú, kócos fiúk ültek. Sápadtan és izgatottan hajoltak fehér, szűz papirok fölé. Fürge gyorsasággal sercegett tolluk s a fekete barázdák sebesen sorakoztak.

A páncélos lovag nézte. Végre nem állhatta tovább s megkérdezte:

— Ugyan édes öcsém, hát ez miféle szerzet?

Nem feleltem mindjárt. Megzavart kérdése.

— Ám, hogy ezek micsodák? Azok, amik én. A mai kor legmostohább fiai. Haszontalan álmodozók, akik leírják álmaikat. Ki rímekbe tördeli, ki meg rím nélkül rója. Tetszik tudni, ezek olyan igricfélék.

— De hát miért vannak itt s mit csinálnak? — türelmetlenkedett az én ősöm.

— Ezt megmondani talán a legnehezebb, édes bátyám uram. Azért vannak itt, mert nincs más otthonuk és azért írnak, hogy holnap ehessenek.

A vasember ásított s mivel nem érdekelte, máshova nézett. De szemmelláthatólag nem tetszett neki semmi. Végül ismét hozzám fordult:

— És mondd, ez a sok-sok ember, aki itt mozog, mért jön ide?

— Kenyérért:

Ebből már igazán keveset értett. Szükségesnek tartottam hát megmagyarázni.

— A kávésnak üzlet ez. A pincérek pénzért dolgoznak s a vendégek pedig . . . no igen, a vendégek fizetnek. Mert a kávéház hiába a XX. század legfontosabb szerve. A börziánerek itt bonyolítják le a tőzsdeforgalmat, ügynökök itt fognak balekokat, világraszóló terveket itt beszélnek meg, politikusaink itt

intézik a haza sorsát, az irók itt élnek, a kishivatalnok szellemi tápot itten vesz; szóval a kávéház a mindennapi kenyérhez tartozik.

— Unalmas, menjünk máshova — szólt fáradtan a páncélos lovag.

És megint kibaktattunk az éjbe.

Szűk, össze-vissza húzott, sötét utcák futkostak. Lányok suhantak el mellettünk. Az egyik megállt, aztán mellénk lépett. Gyorsabban mentünk tovább.

— Mit akart az a lány — kérdezte tőlem kíváncsi ősöm.

— Kenyeret — mondtam sötéten s fájdalommal telt meg a szívem.

Most nagy épület következett. Homályos ablakai fénylettek, mint az átszellemült vak ember arca. Belülről moraj és dübörgés hallatszott.

— Ez nyomda — vágtam a kérdés elé. — Itt születnek az újságok. Innen támad a világosság, a kultura.

A vasember kíváncsian kapaszkodott fel a fal mellett és bekukkantott.

Babonás csuda szállott rá. Boszorkányos viziók gyötörték. Valami ázott fényben jártak ott az emberek. Gépkarok mozogtak nagy és lomha lendülettel. Köröket, íveket írtak nagy suhogós papirok. Álmélkodva surrant szájáról el a kérdés:

— Micsoda bűbáj mozgat itt mindent?

— A kenyér!

Tompán és hidegen vergődött ez a felelet. Még a lucskos téli éjszaka is megijedt tőle.

— Jőjjön bátyám uram, jőjjön, mert közel a hajnal.

Lépésünk csatakosan szörtyögött. A mult embere rémülten és ijedten járt mellettem. Szívedobogását a páncélon keresztül lehetett hallani. És mentünk a jövőbe én, meg az ősöm: a jelen és a mult.

— Már kétszer mondtad öcsém — törte meg végre a csendet — ezt a szót: kenyér. A XX. század úgy látszik mindent a kenyérért tesz. És mond csak édes fiam, minek hívjátok ti, amivel megszerzitek a kenyeret?

— Munkának, bátyám uram.

Gondolkodott a hatalmas ember. De meglátszott arcán, hogy semmit sem ért. Keserű panasszal mondta:

— Nem értem a korodat, nem értem. Hát nincsenek harcok, nincsenek hősök?

— Kenyérharc s a munka hősei vannak csupán. — Ránéztem. Arcát szomorúság és fájdalom símogatta.

Budán jártunk. Már hajnalba gázolt az éjszaka. Valamelyik református templom kakasa kukorított. Mi pedig csendesen mentünk haza.

Szembe velünk lerongyolt karaván jött. Gyerekek, asszonyok meg nyomorék férfiak. Pillanatra leszorultunk a járdáról.

— Ezek is kenyérért mennek — szóltam oda társamnak. — Ezek rikkancsok!

Nem felelt semmit. Csak nézte őket szomorúan. De mikor egy kis földszintes ház mellett mentünk el, nem állhatta meg, hogy be ne nézzen ablakán. Ott mécses pislogott. Két kis fiú feküdt a földön. A bölcsőben pólyás baba aludt. Az anyjuk mosott. Gőzölgött az egész szoba. A férfi pedig munkába indult.

Szívünkön a bánat harangozott. A vasember könnyezni kezdett. Visszafordult és kérdőn tekintett rám.

— Ezek a munka hősei. Ezek vívják a XX. század harcát. Ezek szülik a megváltókat.

Mélyről szakadt a hangom. Remegtem. Büszke búsongás támadt bennem. Az ősöm pedig irígyen nézett rám. Hatalmas érzés ölelgetett. Nőni kezdtem a saját szememben, a hatalmas páncélos lovag meg egyre törpült.

— Siessünk, siessünk — szólt fúldokolva a vasember.

A református torony kakasa újból kukorikult. Keleten kigyuladt az ég arca.

Ragyogó bárddal rohant szobámba a hajnal. Napsugárkopjája csillogva fénylett s az én ősöm páncélos térde remegni kezdett. Sisakja búsan csendült csapása alatt. S a páncélos lovag, a hatalmas várúr élettelenül rogyott össze.

Az őrült.

I.

Mikor valakit nagyon fejbe vág az élet — elbódul. Keringeni kezd körülötte a világ s lomhamaga nem tud beleilleszkedni a nagy rohanásba. Agya, mint a bomlott óra: megáll, magába roskad, a való tovarohan mellette, s mintha expressz-vonat röpítené, a tények sürgönypóznái egy vonalba olvadnak homályos értelmében.

Tavasz volt. Áprilist jelzett a kalendárium s a budai vár orgonafái. Ezekben az ősi, kopott kuriákban, mintha előbb pattannának ki a bimbók. Mintha idehuzódott volna az egészséges nemző tavasz, hogy Pest falánk ablakszemei ne zavarják mámoros nászát.

Itt minden csendes. Görbe utcák csavarognak csupán és manzardtetőjű házak terpeszkednek lustán. A Mátyás-templom, mint valami hatalmas gunár kifeküdt a vár közepére, csőrével a magasba kapkodva levegő után, köréje meg borzongós petyhüdtségben összebujtak a többi kis házikók.

Mondom: tavasz volt és áprilisi délelőtt. Ilyenkor az embert akaratlanul is megszállja a fészekrakás ösztöne. Magam is lakás után néztem.

Lábam szabályos ritmusban kopogtatta az utcaköveket. Egy-egy nyitott ablakba tévedt tekintetem néha. Ilyenkor szinte megijedtem. Altwien-porcellánóra kondított felém, régi almáriumok integettek, gyerekkoromból ismert olajnyomatok bókoltak, s mintha minden ablakból a nagyanyáim fodros főkötős feje mosolyogna rám.

Szaporábban szedtem lábamat. Hiába! Tavaszkor az ember inkább előre néz s nem szereti, ha hüvös kriptakezével símogatja a Mult.

Most már gyakrabban néztem a kapuk feliratát. Hátha találnék egy alkalmas szobát ajánló fehér cédulát. Az Uri-utca

vége felé jártam. Suhanva lopakodtam el az alvó Mátyás-templom mellett, nehogy felkeltsem valahogy.

A Tárnok-utcába értem. Selyemsuhogású paloták ablakai nevettek felém. És én csüggedten mentem, mivelhogy tavasz volt és kerestem lakást.

Messziről fehérlett hozzám egy sarokház. Kidülledő zöld ablakaiban muskátlik hancúroztak, barna tölgyfaajtaján meg ott nevetett az a minden jót igérő fehér táblácska.

— Fehér a béke színe — gondoltam magamban, — s ez biztosan azt jelenti, hogy itt boldog nyugalom fogad.

Bementem. Hosszú, íves kapualjazat vertvasrácsú, csigalépcsőhöz vezetett. Renaissance stilű volt minden. Mintha Velencében járnék. S míg lépcsőfokról lépcsőfokra hágtam, szentül azt hittem, hogy a kapu előtt most valamelyik Canale tükrén viháncol a pajkos áprilisi napsugár.

A szűk lépcső ugyanolyan keskeny párkányfolyosóra vitt. Lenn az udvaron pár oleander árválkodott s a borotvaéles követzetből korhadt orgonabokor nyujtogatta karjait.

A második számú ajtó előtt megálltam. Csöngettem. Nem pesti modern villamos csengő volt, hanem csak afféle budai ráncigálni való. Csoszogás és köhécselés hallatszott. Végre kinyitották. Fekete, jóképű asszony eresztett be. Az ötvenedik esztendőbe gázolhatott már. Keze munkás volt. Arcába az élet itt-ott ugyan belekomiszkodott, de azért senkisem mondhatta volna, hogy csúnya. Fáradtság hervasztotta inkább. Engem határozottan megkapott. De a legfurcsább a szeme volt. Körülárkolt, mélyre süppedt, fekete, izzó szem, mint valami beomlott kohó. Jóság meg bujaság visszafojtott tüze parázslott onnan elő.

Közös előszobából két ajtó nyílt. Mindkettő hónapos szobába vezetett. Szembe a bejárattal volt a kiadó. Az asszony kinyitotta.

— Tessék kérem, ez a kiadó szoba. Tetszik tudni, a baloldali Tóth úr lakja, ezt meg Balogh úr, egy özvegy ember három gyerekével. Áldott, jó népség, kérem, csak a gyerekek rosszak. Nekem is van két fiam, s örökké veszekedtek. Meg aztán sok piszok is van velük. Magam egyedül nem bírtam már rájuk takarítani, mert a doktor is mondta, hogy jobban kíméljem magamat, hát aztán fölmondtam nekik.

Végignyargalt tekintetem a szobán. Szép, nagy kétablakos. Butorai is elég jók, a könyveimnek is van benne hely. — Csöndes, jó lakás lesz — elmélkedtem. Itt legalább békességgel barátkozhatom a betűkkel.

— Higyje meg, kérem, jobbat nem is kívánhat, — folytatta az asszony. — Reggeli, ebéd, uzsonna, vacsora, mosás, mindent elvégzek magam.

Elhallgatott egy pillanatra, aztán halkan hozzátette: úgy van a Tóth úr is, kérem.

Még néhány üzleti részt intéztünk csak el, s a szobát lefoglaltam.

II.

Május vége felé járhatott a naptár. A bástyán mind ragyogóbb sugarak táncoltak s a fák koronája lombba borult. Estende sokszor már júniusi vágyak szálltak a harangkongásos levegőben s a Jánoshegy szerelmes testéről forró pára szakadt fel, hogy ráboruljon higgadt vérű alvó budai emberek lázas agyára.

Hosszú, hajnalbanyuló éjszakákat görnyedtem át az íróasztalom mellett. Rímes sorokban üzengettem a lihegő Föld dobogó szívének, s míg a lámpa permetező sugara fényharangot szőtt fölém, éreztem, hogy itt, a mellettem levő szobájában két szomorú ember esik egymás karjába, hogy visszaköveteljék az élettől azt, amit tőlük fukar keze megtagadott.

Sokat megtudtam ekkor már.

Időszaki kopogó nehéz lépések elárulták, hogy Tóth úr, a szomszédom sánta.

Sétáltam egy délután. Alkony felé vetődtem haza. Két ember árnyékát adták egymásnak a házfalak előttem. Az egyik asszony volt, a másik nyomorék férfi.

— Tóth úr, meg a gazdasszonyom!

Fájt a szívem, ahogy ez az ember kinlódott. Hátgerincbaj törhette össze csontjait. Vonszolta magát. Pedig fiatal volt s az arca szép. Messziről követtem őket.

Megálltak Az asszony bement a fűszereshez, Tóth úr, úgy látszik, nem akart várni s megindult kínlódva hazafelé. De alig tehetett három lépést, megbotlott és elesett. Tehetetlenül vergődött ott a nyomorék, mint valami esetlen fölrúgott állat. Az asszony éber szeme azonnal meglátta. Kirohant az üzletből, ráborult a nyomorékra, cirógatta, becézte. Patakzott a könnye. Fáradtsággal felemelte s szerelmesen hozzásímulva vitte haza.

Akkor éjjel a budai hegyek még forróbb lázba estek. Úgy éreztem, hogy a tikkasztó kóbor szél: izzó, párzó lehelet. S míg betűt betű mellé szántottam, sokszor kopogott szívem az agyamnak.

És üveggé váltak előttem a kőfalak, meg az emberek.

Láttam a nyomorékot. Üvegtestében vérző, sajgató, friss szív lógott, mibe bele-belekondított súlyosan és józansággyilkosan a vágy. Ott hánykódott az élet hajótöröttje égő szigetágyán, minek partjait a tavaszi lángok vérvörös nyelvei nyalták.

És láttam az asszonyt. Roskadó őszi testében már mindent hulló falevél takart, csak a vágy visszafojtott tüzei lobbantak fel benne, mint összeomlott, mocsaras talajon a láplidérc.

Feküdtek pedig külön-külön szobákban, egymástól távol. A Jánoshegy láza símogatta testüket, fülükbe meg az éjszaka kerítő szava suttogott.

A hold buján nézhetett akkor nagyon. Évek vágya kaphatott az asszony álmainak vitorlájába, hogy hatalmas lódítással odadobja az élet hajótöröttjeinek szigetére.

Én úgy éreztem: selymes lágy szálak repülnek át a levegőn és puhasággal takarják be ezt az egész boldogság után vágyódó világot.

III.

Elmult a nyár. Fehér ruhát öltött a budai vár, mint az első áldozásra menő kis lány. Tiszta és habos volt, mint a menyasszonyi fátyol, vagy mint a szemfedő. Mert olyan sok hasonlat illik a télre! Mindíg attól függ, ki milyen szemmel néz ki rá.

Én akkorra még többet tudtam meg. Nagy árulkodó az éj és sokat mesél azoknak, akiket szeret. Engem szeretett s valahányszor felpiszkáltam a szunyókáló parazsat, oda guggolt elém, bizalmasan hunyorgatott a szemével, aztán beszélt hajnalig.

Tőle hallottam úgy, amint írom:

Egészséges, húsz éves lánya is volt az asszonynak. A hidegek beálltával hazavetődött. Azelőtt, isten tudja, merre kószált. A vére hajtotta ezt a lányt.

Én megértettem! Sokan vannak ilyenek. Nincs kire várniok, hát maguk mennek a férfi elébe. Ki tehet róla, ha tavaszi áradáskor kilép medréből a víz?

Mikor a lány megjött, az asszony egyre jobban hervadt. Valami belső tűz emésztette. Mintha sejtette volna jövőjét előre. A féltés vetett üszköt szívébe.

Mély körülárkolt szemei mindíg mélyebbre furódtak s valami különös gonosz láng harapdált zavaros tükörén.

Odaát a nyomoréknál meg szaporábban kopogtak a léptek. Friss fiatalos derü sugárzott onnan s néha éjjelente úgy láttam, mintha a szomszéd szoba fala vörösre gyúlna ki.

Ilyenkor az asszony merő sóhajtásba fúlt. Szomorú, lemondó könnycseppek hullottak, mint az egymásba fonódó őszi zápor, amikor ég és föld egyaránt szomorú.

Az asszony járt-kelt. Helyét nem lelte sehol. Már úgy nézett ki, mint egy csontváz. Lesoványodott. Szemgödre tárnához hasonlított, minek sötét méhéből gyéren pislog csak az agy falán haldokló mécsvilág.

Ilyenkor mindíg remegtem. Tudtam, hogy a megfeszített idegek nem bírják soká ezt az óriási feszültséget s egyszer csak szétpattannak. Az emberi óramű rúgói ketté szakadnak s a megbomlott szerkezet millió felé rugaszkodik, szétmarcangolva önmagát.

Betűkkel szálltam lovagtornára s az éjszaka feleselt. Künn a hegyeket hó takarta. Ezüstösen villogott az egész világ s a hold unottan lógatta sárga sugár lábait a végtelenbe.

Mint a nőstény farkas üvöltése, hosszú, elnyujtott panaszos szűkölés búgott fel hirtelen. Bútorrecsegés, ének, dobaj és lárma követte. Nehéz tárgyak zuhanása, önmagát tépő őrjöngő valaki ordítása visszhangzott. Aztán ajtókat tépett fel. Csattogott a kivágott tölgyszárny. Gyermekei rémes visitással menekültek . . .

Künn a Jánoshegyen meg az éjszaka zokogott.

Mikor megfékezték, mikor elvitték, megnéztem. A nyomorék is ott állt. Csak a lányt nem láttam sehol. Szája habzott s a szeme, az az örök-nyugtalan szem, úgy villogott mély bölcsőjében, mint véres sebben a tőr.

Senkitsem ismert meg. De a nyomorékot igen. Lassan, fáradtan feléje fordította fejét s a szemgödrök fenekéből két nehéz könnycsepp küzdötte fel magát.

Lidércnyomás.

Valami hóbortos orvos cókmókját árverezték. Magam sem tudom, mint kerültem oda. Fantasztikus furcsaságok, preparált csontvázak, koponyák, retorták és lombikok hevertek a boltíves ódon budai ház homályos szobájában. Szarkalábhoz hasonló ákum-bákumok, az öreg Bólyai Farkas, Albertus Magnus és Hermes Trisgemistos acélmetszetei ékeskedtek pókhálós rámákban a falon. Hátul a két ólmozott ablak között széles alapú könyvespolc terpeszkedett, megrakva dohosszagú bőrkötéses fóliánsokkal. Az íróasztalon szétszórt jegyzetek, bosnyák mordály és antik bronz tintatartó volt.

Az egész szoba középkori alchimista-tanyához hasonlított. Senki sem hitte volna, hogy ez a sok boszorkányszerszám egy huszadik századbeli orvos tulajdona legyen. Ott hevertek némán, csendesen, beszédes félhomálytól borítva. Gazdájuk pedig a budai farkasréti temetőben feküdt künn friss földhányás alatt.

Mikor beléptem, valami furcsa érzés fogott el. Mintha a mult símogatta volna lelkemet. Erőtlen alkonyi sugarakat szűrtek át a színes ólomablakok s azok haldokolva vergődtek egy könyvhalmazon heverő koponya sápadt csonthomlokán.

Az öreg Bólyai merengve nézett le rámájából. Talán a sugártörésen, vagy a párhuzamosok metsződésén gondolkodott!? A koponya pedig vigyorgott. Diadalmasan, alsó állkapcsát előretolva, szemürege belemeredt az alkonyba. Mintha filozofált volna. Gúnyosan, hangtalan kacajjal.

Alig voltunk néhányan. Akik voltunk is, inkább kíváncsiságból jöttünk ide. Nehezen keltek a portékák.

Elnéztem egy darabig a szobát. Excentrikus gazdára vallott minden bútora. De szemem akarva-akaratlan mindíg a koponyához tért vissza. Volt valami vonzó és visszataszító egyszerre abban a villogó csontfalakból összerótt emberi fejvázban. És mennél jobban néztem, annál erősebb vágyat éreztem bírhatásáért.

. . . Diadalmasan vittem haza. Mikor a várból, girbe-gurba utcáin át, lejutottam, félve osontam el a nagy négyemeletes modern bérkaszárnyák mellett, mintha egy darab multat loptam volna el.

Siettem! Galléromat összébbhúztam. Lábam alatt a csillagringató Duna-tükör villogott acélkéken. Áprilisi szellő járkált. Pest kupolái élesen vésődtek a felette gomolygó füstködbe.

Mire hazaértem, egészen kifáradtam. Lámpát se gyujtottam, csak az utcai gázláng beszűrődő fénye mellett rakodtam le. A koponyát oda tettem az asztalomra, magam pedig vetkőzni kezdtem. Nem bírtam a délutáni benyomásoktól szabadulni. Megmagyarázhatatlan félelem borzongatott. Nem akartam, nem mertem hátra nézni. És mégis. Valami biztatott, ösztönzött: nézz hátra! Mintha lassú, vontatott hang szólalt volna meg mögöttem. Már egész közel éreztem magamhoz. Lehellete hátul a nyakamat érte. Szívem őrülten dobogott. Egész valómban reszkettem. Nem bírtam tovább ezt a kétes bizonytalanságot. Minden bátorságomat összeszedtem és hirtelen megfordultam.

Szikár, borotvált arcú, bozontos fejű ember szegzett át égő tekintetével. Jobb kezében a koponyát tartotta. Lábaim gyökeret vertek. Fejembe futott minden vér. Rózsaszín karikák hemperegtek el előttem. A levegő villogott s homlokomra hideg verejtékcseppek ültek ki. Lassan felém közeledett. Kezével vállamon érintett.

— Én vagyok az az orvos, akit tegnap temettek. Én vagyok a tüzek királya. Bennem összpontosul az alchimea és chemia. Kövess! Elviszlek a tüzek bölcsőjéhez!

Nem tudtam felelni. Minden idegem reszketett. Rémület béklyózta tagjaim. Magnetikus hatalom vett birtokába. Akaratom többé nem volt az enyém. Megfogta kezemet és vitt.

Kiléptünk az ablakon. Gyönyörű, csillagfényes átlátszó volt a tavaszi mennyég. Az utcák sötéten kígyóztak alattunk s a város millió lámpaszeme szikrázva villogott fel hozzánk.

Közvetlen a háztetők felett lebegtünk el. Egy-egy dülöngő ember állt meg bámulva csupán, vagy az éjjeli rendőr csodálkozott: hátha álmodik? Alulról úgy látszódhatott repülésünk, mintha két hatalmas kócsag húzna át lomha szárnyalással . . .

Toronyiránt tartottunk. Az egész légi út alatt egyikünk sem szólt. Szívemből lassankint a dermesztő félelem elszállt s helyette a repülés gyönyörűsége ejtett mámorba. Természetesnek kezdtem találni mindent. Természetesnek találtam, hogy a leve-

gőben járok s úgy éreztem, mintha régtől fogva ismerném a mellettem lebegő hallgatag doktort.

Megérkeztünk. Óvatosan aláereszkedtünk a holdfényben ragyogó, düledező ház bádogtetejű kis tornyára. Az ablak magától kitárult, aztán mögöttünk, zajtalanul becsukódott. A szoba, hová érkeztünk, ugyanaz volt, ahol délután árvereztek. Csakhogy most, mintha az éjjeli csend beszédesebb lenne. Élesen kihallatszott a bútorokban örlő szú egyhangú sercegése s a pókok kacatolása, amint a sarkokban hálóikat feszegették.

A hold sápadtan világlott be. Itt megpihentünk. A kakukkos óra hangosan kiabálta ki a tizenkettőt. Két kis bábú tipegett ki a várkapun. Lassú keringő zendült s a bábúk menuettebe kezdtek. Mire befejezték, a Mátyástemplom ércnyelve is elverte az éjfélt.

Az utolsó óraütéssel Bólyai leszállt rámájából. Szótlanul üdvözölt bennünket. A hold most delejesebben nézett be és bűvös erővel ragyogta körül Albertus Magnus és Hermes Trisgemistos képét. Csókolta, ölelte fehér arcukat, míg csak az élet tüzét nem szította fel szemükben. A képek lassan leváltak s a két alchimista kibontakozott.

Öten voltunk már. A matematikus türelmetlenkedni kezdett. Végre a doktor előkerítette a kulcsokat, kis Dewi-féle bányalámpát gyujtott és megindult a lépcsőkön lefelé. Valamennyien követtük.

Lépéseinktől kongva visszhangoztak a korhadt falépcsők. Az emeletről a pincébe mentünk. Itt: nyirkos falakon, pár beütött hordón és ócska vasalkatrészeken kívül semmi különöset sem láttam. Hanem távolról, a föld belsejéből tompa zakatolás hallatszott, mintha egy óriási sebzett titán vasmelle hörögne.

Bólyai valamit számított. Lemérte lépésekben a tűzfal hosszát. Szótlanul jelölte meg krétával a helyet. A doktor odavilágított. A két chemikus figyelmesen kezdte vizsgálni. Csakhamar megtalálta, amit kerestek. Elmosódott, vékony határa látszott egy négyszögű sziklatáblának, a nyirkos gránitfalba ékelve.

Vasrúd segélyével emeltük ki. Sötét barlang szádája nyilt meg. A moraj most már élesebben és határozottabban ömlött felénk. Zúgás-zakatolás hallatszott, mintha ezer gép dübörögne, kazánok dohognának. A levegő is tikkadtabb, párától nehezebb. A sötétség vastag, fojtó, szinte vágni lehetne. A doktor előre ment. Mohó vággyal hatoltam utána. Mögöttem Bólyai, majd a két alchimista zárta be a sort.

Lábam alatt süppedő, nedves volt a talaj s a falakat két oldalt verejték futotta be. Álmos denevérek sipogva cikkáztak át a homályon. Lassankint szemem megszokta az éjszakát. Darabig egyenest haladtunk a föld gyomra felé. Eddig mindig lefelé vitt az út. A zaj egyre erősbödött, a melegség folyton nőtt.

Nemsokára a sikátor jobbra kanyarodott. Itt hirtelen ragyogó fénytenger nyelte el a vak homályt. Óriási laboratóriumra millió meg millió villamos ívlámpa szórta vakító sugarát. Hatalmas gépek, kazánok, vas- és üveghuták sorakoztak egymás mellé. A lendítőkerekek zakatolása, a gőzszelepek sipítása s a forró víz bugyborékolása olvadt egyhangú melódiába. A híg, bíbor vasfolyam grafit csatornákon hömpölygött, amint lüktetve hányta ki magából vajudó kohóanyja.

Megbűvölve álltam meg. A természet nagy kohójában voltam, valahol mélyen lenn a Gea centrumában. Végre is a doktor szólalt meg.

— Abba az oldalt lévő szelepbe vezetnek a világ összes tűzhányóinak kráterei. Ha valaki azt a szelepet megnyitja: tűz és víz borítja el az egész földet. Tűz emészti el azt a sok piszkot és szennyet, ami ott fenn évezredek alatt meggyülemlett. A tűz pusztít, a tűz hamvaszt, a tűz teremt! Láttál-e már lihegve nyargaló szilaj lángot? Érezted-e már a tűz nagyszerű mámorát?

Lelkembe furta tekintetét. Szeme ördögi fényben csillogott. Hangja gyujtott. Hiába küzdöttem, akaratomat teljesen leigázta s ereimbe vadul ömlött át ugyanaz a démoni tűzimádat.

Hermes Trisgemistos és Albertus Magnus arca ragyogott. A pirománia szenvedélye halvány lázrózsát fakasztott pergamenarcukon. Csak Bólyai merengett álmadozva. Gondolatban valahol a számok tengerén evezett . . .

A doktor újra megszólalt. Hangja most már remegett.

— Míg odafenn tiköztetek éltem, hányszor álmodtam meg a nagyszerű végítéletet! Saját salakjába, szennyébe főzni ezt a mocskos sárgolyót. Évekig jártam ide. Elgondoltam, ha kinyitom ezt a szelepet, ordítva, bömbölve szabadul fel a tűz! A fö d összes krátereinek torka megnyílik, a tengerek sörénye megrázkódik, forrni, bugyogni kezd a rengeteg víztükör, elhervasztva tikkasztó hevében minden élő orgánumot. A tűzhányók égig lövik magukból a forró lávát. Hamu, kéngőz homályosítja el a ragyogó égboltot s mindent felfalva nyargal a tűz, kergeti, űzi forró lehelletű számum . . .

És mire kihalnának a lángok, kiégne az egész természet.

Nagyszerű vég! De ne gondold, hogy örök-halál jönne ezután. A föld burka megint csak lehülne s a megszilárdult láván új élet fakadna. Sugarasabb, tisztább, poétikusabb. A tűz által megtermékenyített humus fogamzó képessége meghatványozódva szülné a legújabb növényvilágot s megkezdődne ismét a teremtés nagyszerű kora. A degenerált föld megújhodva újra szülné a tűz által uj életre keltett és megtisztított fiait.

Hányszor álmodtam erről! Megváltani újra a világot. Eltörölni a bűnt és piszkot, hogy eljőjjön az igazság és tudás ideje!

A doktor valóságos extázisba jött. Hatalmas pörölyként csapott szívembe mindenik szava. Fejem zúgott. Kimondhatatlan vágy kergette véremet. Összefutott előttem minden. Nem láttam már semmit. Zúgva morajlott, zajgott a gépek kattogása, búgtak a kazánok s az ívlámpák fényénél élesebben járta be agyamat három delejes szempár bujtogató, szító sugara. Csak Bólyai nézett még egyre ábrándosan másfelé. Mintha őt itten egyáltalán semmi sem érdekelné.

A tűz lobogott, búgott a kazánok izzó méhében. Hosszú, vörös nyelvek táncoltak felém. A vasfolyam bugyborékolva szörtyögött. Parázslón, ellenállhatatlanul sütötte át minden porcikámat. Csontjaimba itta be magát.

Már tudtam, hogy elvesztem. Hirtelen, mintha villanyszikra járta volna át agyamat, odaugrottam a szelephez, megrántottam teljes erőmből.

Éles fütty sivított át! Aztán valami halálordítás remegtette meg az egész föld belsejét, fölülről a burokról hullámzott alá . . .

Az égő, izzó láva lenn is mindent elsütött. Lassan, sisteregve kúszott felénk, óriási lázban égő ciklopszemmé varázsolva a centrumot . . .

* * *

Mikor fölébredtem, csurron víz voltam. Kiugrottam az ágyból s odaszaladtam az ablakhoz. Lenn az utcán papirlapot kergetett a pajkos áprilisi szél. Gyárkémény búgott valahol messze, kapunk előtt meg éppen a szemetes ütötte lovait.

Kedvtelenül fordultam el.

A szoba félhomályába reggeli sugarak surrantak, beragyogva íróasztalom. A koponya most is ott hevert, úgy feküdt, amint tegnap oda tettem, de mintha most sokkal gúnyosabb, sokkal diadalmasabb mosoly ült volna sárga csontajkain.

A csatorna-lakók.

Mint valami nagy feldagadt szem: vérrel aláfutott volt az ég. Lilás sávok, meg sebpiros foltok tarkázták. Lassan gördülő könnypatak gyanánt villogott szürkén és ólmosan az ellapult Dunaág.

Partján a gyárak hatalmas gémeknek látszottak ebben a hajnali szürkületben. Kéménycsőrét mindenik magasra tartotta, mig palatollas, széles szárnyaikat háztetők gyanánt fektették szét. Pihegésük alig volt hallható. De lassankint jobban és jobban emelkedett fekete mellük. Időnkint torkukból mély búgás fakadt.

Közben a vajúdó ég megszülte hajnalfiát. Kacagó lármával hancúrozta be a földet: szerteszórva a vén zsugori nap millió aranysugarát. Remegve szaladt előle az ideges Éj. Valahol messze, nyugaton bujt el, ott tengerentúlon, ráborítva a föld másik felére fekete köpenyét.

A gyárak ijedten kapták fel hosszú csőreiket. Tüzes leheletük sűrű fodrokban gomolygott, bolyhos szürkeségbe formálódva.

Fekete, apró emberhangyák bujtak ki gyufaskatulya házaikból. Szomorú, hosszú, kígyózó rajokban mentek, csüggedt, lekókkadt fejjel, a csapkolódó kőmadarak felé. És azok falták, falták az embereket . . .

Lenn a Dunaág partján is végigszaladt a Hajnal. Pajkosan rázta meg a bokrok ágait, fölrebbentve a szunyókáló madárfiakat. Aztán rózsás gyermeklábával rátipegett a víztükörre, kíváncsian bekukucskált az álmosan nyujtózkodó rakodóhajók ölébe, majd megint kifutott a selyempuha fövényhomokra.

Itt kicsikét elgondolkodott, kerekre nyílt bámész szemekkel nézett maga elé, mintha nem értene valamit. Átellenben vele egy régi csatorna torka meredt sötéten és vígasztalanul, mint Dante poklának kapuja. Belülről hörgő köhögés, nyögés hallatszott. Rekedt káromkodásféle is vegyült bele, meg álmos asszonyi hang.

Lábujjhegyen ment oda. Remegve lapult meg a csatorna nedves falán.

Két férfi feküdt a földön, meg egy nő. Az egyik köhögött, a másik káromkodott. Az asszony csittította őket.

— Mindíg ugatsz már kora reggel. Az embert sohasem hagyod aludni. Kutya!

Köpött egyet s a csatorna falának fordult a fiatalabb.

— Nem szégyenled magadat? — hangzott az asszonyi szó. — Egész nap heversz, semmit sem csinálsz. Éhen pusztulnánk, ha ő nem emelgetné reggeltől estig a zsákokat.

— Mindíg pártját fogod ennek a dögnek. Útálom. Töri a nyavalya azért a pár rongyos garasért, amit keres. Ott izzad, csurog róla a verejték, rongyokban köpi ki a tüdejét, húzza az igát, mint egy barom . . . Miért? Csak azért, hogy éljen. Tengődjön. Rontsa a levegőt. Közibünk álljon s hogy zavarja az ember éjszakai nyugalmát.

Pillanatra elhallgatott. Patkány szaladt a rongyok és alom között. Aztán a csatorna méhe huhogott, mintha légáram járna benn. Tűrhetetlen lett a levegő. Rothadt bűzt kavart fel a huzat s az idősebb férfi testét görcsös köhögés rángatta. Keze ökölbe szorult. Minden vér a fejébe szaladt. Erei kidagadtak ujjnyi vastagságúvá, szája arasznyira tágult. Levegő után kapkodott. Látszott rajta, hogy szeretne valamit mondani, de a köhögés belefojtotta a szavakat.

Az asszony fásultan nézte.

— Miért bántod örökké? Nem látod, hogy alig mozog? Még azt a pár napját is meg aharod keseríteni, ami hátra van? Ugyancsak szépen tartanál el! Sohasem keresel egy krajcárt sem. Azt hiszed, talán ingyen tömik a hasadat? Te naplopó! Miért fetrengsz naphosszat a homokban és hallgatod azt a bolond zsidót? Bizony te is jobban tennéd, ha zsákokat cipelnél helyette.

Most már búgott a csatorna ürege. Az asszony ajkáról csakúgy pattogott a szó. Az idősebb férfi meg valósággal ugatott.

— A kutya! Te disznó, döglenél meg már legalább! — tört ki a fiatalabból.

És behúnyta szemét. Látni akarta, milyen is lenne, ha az öreg fölfordulna?

— Kétségtelen, — gondolta magában, — hogy az asszony az övé. És milyen asszony! Csupa fiatalság, csupa élet. Vad-

ságból, meg szerelemből összetéve. Hányszor álmodta, hogy az övé. De itt van ez a dög. Közibük áll. Itt köhög, ugat éjszakánkint és lázas, két kitágult szeme egyre az asszonyát őrzi. Pedig az nem szereti. Nem szeretheti!

Az asszony felült és haját igazította.

A férfi nem merte kinyitni szemét teljesen, csak úgy pilláin átszűrve nézte, hogy mozognak gömbölyű karjai. Félt, hogy éhes vágya széttépi ereit. Borzongás futott rajta végig. Az asszony szennyes inge lecsúszott és villogva bukott ki két kemény melle.

Ösztönszerűleg takarta el kezével. Sandán, alattomosan, mint egy macska, nézett a férfira, aztán felkötötte szoknyáját és kiment.

Ijedten menekült el a Hajnal. A gyárkémények már vígan pöfékeltek. Reggeli tutulás, munkazaj hallatszott.

A csepeli akácok mögül lassan mászott föl a nap. Gyűrődött képét megfürösztötte a Dunában s egészen fölfrissülve vágott a budai hegyeknek.

Az asszony megfordult és bement. Köhögés már nem hallatszott, csak szakgatott, ideges lélegzés. A csatorna eleje lassanként egészen bevilágosodott s az idősebb férfi szalmazsákja mellett sötéten feketélettek a köpések vérnyomai. A másik úgy látszik: elaludt.

— Kelj föl! Már munkába kell menned.

Két vézna, de szikár kar emelkedett a levegőbe. Szögbe törtek s egy beesett ráncos arc szemeiből dörzsölték ki az álom nyomait. Végül az egész agyonkínzott test fölemelkedett. Egyenkint szedte magára rongyait. Szót sem szólt egész idő alatt, hanem a szemei annál inkább símogatták az asszonyát.

— Siess! A hajókon már mozgolódnak.

Nehézkesen föltápászkodott. Aztán kibotorkált a part felé. Lassan, vontatva emelte lábait. Alig bírta őket. Mintha ólomkarok húzták volna a föld felé.

Az asszony és a fiatalabb férfi egyedül maradtak. Az még egyre hevert. Alig távozott az öreg, felnyitotta szemét. Vére rohanva nyargalt, tódult erein. Nem látott semmit, csak a nőt. A hím végtelen vágya ízzott ki belőle. Mint egy állat vetette magát rája. Az hiába ellenkezett, hiába nem akart. Később már nem tudott ellentállni. Idegei pattanásig feszültek. Majd bágyadt, jóleső érzés vett rajta erőt. A visszafojtott tűz mindkettőjükben lángot vetett.

Remegve kelt fel az asszony. Zavartan simítgatta szoknyáját. Haja lebomlott. Ajka még egyre lihegett. Nem mert szólni.

A férfi nadrágja után nyult. Magára vette, aztán kiment. A város felé tartott. Szemétgödrökön, hepehupás homokbuckákon vitt útja. Egy gyár tövébe ért. Itt még kóró is alig volt. Napsütéstől lángolt a homok és légyzümmögés muzsikált. Az épület falait hatalmas vakablakok tördelték be. Messze a homokban valami bádogdoboz csillogott.

Az egyik mélyedésben rongyos alak ült. Keletiesen maga alá húzott lábaival, torzonborz szakállával, fekete kabátjában olyan volt, mint valami derékban megbicsaklott madárijesztő.

— Jó reggelt Mózes!

Az ülő figura biccentéssel viszonozta. Csodálatos alak volt ez. Valami álmodó, meghibbant agyú zsidó, a kültelkek és szemétdombok prófétája, aki zavaros dolgokat hirdetett. Földfelosztás, meg a gazdagok legyilkolása volt kedvenc tárgya. Egész neki pirult, mikor barrikádokról, meg a Marseillesről beszélhetett. Ilyenkor szemeiben az őrület lángolt s a hallgatóit valósággal fanatizálta. Beszédje különös utánzata volt a bibliai nyelvnek. Szeretett általában jövendölésszerű kijelentéseket tenni, de zagyvasága fenekén mindig csillogott valami leszűrődött bölcsesség.

— Mózes! — szólította meg az imént jött. — Sokat gondolkoztam tegnapi beszédeden és egészen megkótyagosított.

Komolyan simította meg szakállát. Fejét megszegte. Szája kenetteljesen nyílt föl.

— Helyes, mert írva vagyon, akinek van, annak még több adatik, de akinek nincs, még az is elvétetik, amije van!

— Megint nem értelek, látod. Tudom, hogy tanult, bölcs ember vagy s valahogy furcsán azt meg is érzem, de beszélj világosabban.

— Nem azért vagyon a Nap, hogy belenézzetek. A fényesség csak megvakítaná gyenge szemeteket. Legjobb néktek a félhomály.

— Nézd, Mózes, valami hatalmas, mindennél erősebb vágy kínoz. Néha úgy érzem, hogy gyilkolnom kell. S tudom, ha nem elégíthetem ki ezt a szenvedélyt — belépusztulok.

— Meg vagyon pedig az is írva, hogy az erős a gyengébb rovására él. Törvény nélkül a bűn holt állat. Döntsd le a törvényt és nem lesznek bűneid. Mert nézd: hálójába legyet

fog a pók, a pókot megeszi a madár, a madarat a négylábú s a négylábút a kétlábú: az ember! Minden, ami van azért van, hogy úgy legyen. Aminek hát lenni kell — az jó.

— Furcsa bölcsesség ez a te tudományod. Magam sem tudom, hogy lehet, de mikor beszélsz, úgy érzem, mintha szememről hályogot fejtenének. És mindig jobban-jobban világosodik előttem, de teljes fényt nem kap az én sötétségem.

— Amit az értelem nem mond meg, megvilágosítja majd a tett. De mit zavarsz ilyen időben engemet? Ismerned kell szokásaimat. Ilyenkor elmélkedem. Aki pedig az elmélkedőt zavarja — halálra érdemes — mivelhogy a saját lelkével vagyon. Menj tehát és ne háborgass engem az én lelkemmel.

Nem szólt tovább. Mintha merevgörcs állt volna testébe, dereka kiegyenesedett, ajka meg keményen bezárult.

A csatorna lakója otthagyta. Gondolkodva ment a szemétgödrök felé. Itt a hulladékok közt mindig akadt valami harapni való. Kutató tekintettel nézte a földet. Kutyamarakodást hallott. Fölkapta fejét, sietve arra ment.

Lerágott csirkecsontokon békétlenkedett két kuvasz. Szétverte őket, aztán maga szedte össze a maradékot. Sovány ebéd volt az, de mégis valami zsírosat nyalhatott.

Utána leballagott a Dunához. A vízre hajolt inni. Hirtelen visszakapta fejét. Megijedt. Mintha gondolatait tükrözte volna vissza a tükörből kinéző arc. De aztán nekibátorodott. Hosszú kortyokat nyelt.

A nap perzselve ontotta sugarait. A hajók és gyárak felől egyhangú kattogás hallatszott. Inait bágyadtság szállta meg. Egy fűzfa-bokor alá feküdt. Még úgy rémlett neki, mintha onnét a hajókról köhögést hozna a széll. De aztán lecsukódtak pillái. Elaludt. Elaludt és álmodott. Furcsa, zavaros összevisszaságban buktak fel lelkéből a zsidóbölcs szavai, meg az az asszony.

Már régen lement a nap és csillaggal verték ki az égboltozatot. Hold bujkált a felhők között. A Dunahab locsogott. Békák kuruttyoltak s valahol messze mozdony pöffögött.

. . . Ott feküdt az asszony a karjai között. Mohó két ajka éhesen csapott le kicsattanó piros szájára. Feszülő két melle az ő melléhez szorult. Testük, mint két összecsavarodott kígyó fonódott össze.

Görcsös köhögés rázta fel álmából. Ott állt az öreg a vízre hajolva. Szájából ömlött a vér.

Mint a villámcikkázás villant át agyán: hálójába legyet fog

a pók, a pókot megeszi a madár, a madarat a négylábú és a négylábút az ember. És az embert? A legnagyobb fenevad — az ember!

De ezt már nem is gondolta. Hirtelen kiugrott a bokor mögül s ordítva termett a köhögéstől elgyötört zsákhordó mellé. Mintha minden erejét ebbe a hatalmas lódításba sűrűsítette volna össze.

Mint a gummi-parittyából kipattanó kő, bukott az a vízbe. Csobbant a tovarohanó hab. Két kapálódzó kar hadonászott. Aztán elsímult a hullám és tovább kuruttyoltak a békák és tovább bujkált a hold.

Mereven, szinte öntudatlanul nézett a vízbe.

Hang szólalt meg mögötte: amit az értelem nem világosított meg, megmagyarázta a — tett! Minden, ami van, azért vagyon, hogy úgy legyen.

Rémülten nézett hátra. Fekete torzonborz alak siklott el mellette.

Agyába nyilalt a rémület. Futni kezdett.

Lihegve, fulladva ért a csatorna bejáratához. Dudorászó éneklés hallatszott onnan. Itt hirtelen megállt. Még egyszer hátra fordult, aztán mindent feledve, szerelmes szívvel bement az asszonyához.

Művésznyomor.

Lassan, vontatottan ment. Csüggedt tekintete a havas talajon szántott. Kopott, vékony kabátját összébb húzta s a hóna alatt cipelt képet még inkább magához szorította.

Hideg volt. A városra párás téli este szállt. Gázlámpák csillogtak, mint éhes, kenyér után sóvárgó szemek. Zúgott, zengett ez a szörnyű kőhalmaz. Villamosok csilingeltek. Erős, magabízó lábak hagytak mély nyomokat a hóban.

Hosszú hajára kövér, puha pihék szálltak. Lassankint úgy nézett ki, mint valami mozgó hóember. Neki az ég egy furcsán összemázolt palettának tetszett, amire durva bütykös ujjal vastag vörös sávot húzott az alkony.

Budán járt a Vérmező felé. Erre kevesebb a világítás, kevesebb az ember. A Várhegy fekszik útjába talán a forgalomnak. Némán bámulnak onnan le a házak, karcsú és cicomás tornyaikkal, mint lovagvárakból a várkisasszonyok. A jó budaiak lelkét, ha erre járnak, mindig valami áhitat símogatja. Valahogy előkelőbbé válnak azonnal. Hangjukat meghalkítják, léptüket aprózzák, szóval: ceremóniás tartásba esnek.

Innen a Délivasútnak fordult. Pöffögő mozdonyok sistergtek feléje. Akaratlanul is eszébe jutott Páris. Hát hiszen ott is kellett koplalni eleget, az igaz, de mégsem annyit, mint itt.

Nagy négyemeletes kőóriás állt eléje. Sok-sok ablakszeme pislogott, hunyorgatott, mint a jóllakott állaté. Kapuja benyelte. Fáradtan ment fölfelé, alig vonszolta magát.

Gépiesen számolta az emeleteket. Na, még csak kettő. Na, még csak egy! Itt már a negyedikre ért. Megállt kicsit pihenni. A folyosókra apró barátságos lámpácskák hintettek fényfoltokat, polgári, meleg lakásokból. Mintha hivogatnák, mintha csalogatnák.

Dacosan rázta meg fejét. Szinte dobbant lépése, mikor

rátette lábát arra a lépcsőre, mely a jóléttől a koplalások bohém-házájába vezet.

Csöngetett. Fekete asszony nyitott ajtót. Az ő asszonya. Szép és érdekes arca volt ennek az asszonynak. Vastag, korom-fekete haját kétszer csavarta fejére, szemei világítottak, bőre meg fehér volt.

— Félsiker! — mondta a festő és ledobta a visszahozott képet.

A műterem hosszú, négyszögletes szoba volt, teteje csúcs-ban végződött. Falait színes vásznak borították. Nagy ablaka merészen nézett a városra. Paletták, festékek, ecsetek és ruhák hevertek szerteszéjjel.

Kis, apró vaskályha állt a sarokban. Piciny kis jószág volt és kihült. Éhes, dermedt, csöndes.

— Fűnek-fának kínáltam! Senkinek sem kellett. Az egyiket valami hentes vette meg. Nesze, itt az öt forint.

Az asszony szomorúan nyult a kék papir felé.

— Befűtünk, aztán pár napig legalább lesz mit ennünk. — Hangja úgy zengett, mint valami hárfahang.

A piktor összerezdült. Odament az ablakhoz. Bámulva nézett ki a ködös levegőbe. Künn havat szitált a szél. Sűrű, fehér kavargás gomolygott. A kéménykürtő meg visítozott, ordított, mint az éhes gyerek.

Innen fölülről ez a millió húrú város őrületesen nagy cim-balomnak tetszett, amin duhaj nótákat vert ki a decemberi szél szilaj keze.

Egyre jobban sötétedett. A holdat hófelhők takarták s a műterem falaira lilás árnyak ültek. Nincs borzasztóbb ezeknél az árnyaknál. Bemásznak az ember szívébe s könnyet facsarnak a dacos szemekből.

Az árnyak hosszan lelógatták lábaikat. Vihogtak és végig feküdtek a padlón. Az apró kályha fekete szája egyre ordított. A háztetőkön szél cimbalmozott. Idebenn meg szomorú ember-szíveket rémisztgetett a nyomor.

— Legalább ennek betömjük a száját. Fordult meg a piktor és undorral rúgott a sivalkodó kis tűzfaló dög felé.

— Istenem, de hosszú még a tél! — sóhajtott az asz-szony. — Minek is kell télnek lenni? Valami roszszívű isten találhatta ki a telet, szegény emberek nyomorgatására.

Fekete szemeit könny borította el. Leheletük fehéren bod-rozott. Hideg volt nagyon.

— Jó lenne talán, ha lemennénk? Szenet vegyünk, meg valami harapnivalót.

Az asszony kabátot vett. Boldogan, fiatalos étvággyal támadt fel a vágya.

— Egy hétig is elég lesz talán ez az öt forint.

A kályha vonított, ordított. De mintha gyereksírás is vegyült volna bele. Majd tisztán, élesen hallatszott a szakgatott sírás.

— Hát ez meg mi az ördög lehet? Nem elég, hogy a szél üvöltöz, még ezt is hallgassuk.

— Szegény, kis gyerek! Mi baja lehet, hogy olyan igen szomorúan sír? — Az asszony arca ragyogó lett. A gyereksírás, valami ősérzést dajkált szívébe s megszólalt benne az asszony. — Igen, — folytatta, — emlékszem, tegnap jött ide egy szegény, sápadt nő. Nem tudták a mellettünk lévő műtermet kiadni, hát a háziúr megengedte, hogy odahúzódjon.

A gyereksírás egyre erősebben hangzott.

— Gyere, menjünk, nézzük meg, mi baja van?

A piktor gépiesen követte. Mindjárt a szomszéd lakásból hallatszott. Üres volt teljesen. Egyedül egy rozzant faágy képviselte a butorzatot. Hideg és fűtetlen volt, mint náluk. Az ágyban vézna kis gyerek hánykódott. Arcocskájára piros rózsákat festett a láz. Mellette anyja ült, szomorun, fásult arccal.

Közönyösen nézett a nyíló ajtó felé. Gépiesen viszonozta a köszöntést.

— Mi baja a kicsikének, asszonyság? — szólította meg a festő felesége.

— Beteg, nacsságám, nagyon beteg. De a legnagyobb baja, hogy szegény vagyok.

A gyerek egyre sírt. Szemei kitágultak, kezecskéit ökölbe szorította. Arca a forró vértől majd kicsattant.

— Mért nem hivat hozzá doktort?

— Minek az, kezit csókolom? Úgy se segít. Szegény vagyok, hiába! Kínlódik, kínlódik, — lehet, hogy elpusztul, és mégse segíthetek rajta. Volt itt egy doktor, kérem. Fölírt sok mindent, de hát miből vegyem meg? Még fűteni sem tudok. Szegény vagyok, nacssága, ez a betegsége a fiamnak.

Az asszony félve nézett urára. Könnyes, mélységes, tiszta szemei fénylettek, mintha a szíve fűtené belülről. Kezében parázszsá vált az az ötforintos. Kérve, könyörögve tapadt tekintete a férfi

arcára. Az szomorúan bólintott. Lassan, nehézkesen emelte fel kezét, aztán szemét lopva megtörülte.

Szinte szégyelte az asszony, mikor odacsúsztatta a pénzt.

— Menjen, szaladjon, vegyen a fiának orvosságot és fűtsön be.

Nem vártak köszönetet. Sietve megfordultak és kijöttek. Nem volt mért lemenni többet. Visszamentek a műterembe. Gubbasztva húzódtak egymás mellé. A kályha üvöltött, sikítozott. Az árnyékok lustán nyujtóztak s a falakon ott leskelődött a nyomor.

A vasmunkás.

Szikrabokréta lengett a decemberi este bársonyán. Mintha arany-piros szálakkal, hatalmas kezek, hímeztek volna: vérvörös hullongó rózsákat fekete brokátselyem alapba.

Fehéren csillogott a Margit-körut és lilás fényben ragyogtak a háztetők. Világos, átlátszó sötétség fogta körül a tárgyakat.

Ilyen estéken az ember furcsa dolgokat lát.

A vasgyár nagy kohója pedig messze föl az égre öltögette lángnyelvét.

A budai embernek, hiába: több szórakozása akad. Elnézheti órákhosszat ingyen ezt a nagyszerű tűzijátékot, amiben a pesti embernek bizony nincs része. Gyönyörködhetik, mint nő a kohó kéményéből sudaras lángpálmába a tűz, hogy lombosodik szét s hogy pattantja millió hulló szikrába csillogó virágait. Sőt néha napján be is kukkanthat az ablakon. Ez ugyan már ritkábban eshetik meg, de aki nem sajnálja a fáradságot, sok mindent lát.

Ott fekete, kormos emberek nyüzsögnek, apró grafitsajtárokba merítve a híg folyóvasat. Az izzó, tükröző láva szivárványfénnyel világít s szomorú fáradt emberek árnyékát kergeti szerte.

Ezek az árnyékok mesélni tudnak! Konok makacssággal kujtorognak a falakon, csak nagynéha lépnek a földre. Félnek a híg vastól, de az embereket igen szeretik. Szeretettel símogatják meg homlokukat s altatva, dajkálva belopják magukat ezekbe a fáradt szívekbe.

Aki a hígvas társaságában él: babona szállja meg. Valami furcsa világba jut, ahol minden sustorgó, fehéren izzó vas . . .

Mátyás az Alföldről került ide. A falu küldte őt s az élet durván belökte a nagyváros gyomrába. Tiszaparti nótákon nevelkedett, meg a tiszteletes úr istenes beszédein. Azóta nagy idő telt. Az istenes beszédeket régen kipárologta tatár koponyája, hanem azok a cudar nóták, még ide is követték. A nagy kazán

búgása, a vas sistergése, valahogy ördögi praktikával ritmusba verődtek. Addig, addig piszkálták Mátyást, míg egyszer csak így szólt magában: De már akárhogy is lesz, hazanézek én.

Nem sokat gondolkodott. Már másnap a Tisza csillogó, futkosó szalagját nézte.

Hanem nagyot változott, mióta a városban járt. Sehogysem ízlett neki a falu. Ezt nem így egyszerre, hanem lassan tapasztalta magán. Az emberek elidegenedtek tőle: túlságos egyszerűeknek és butáknak tűntek fel most. A templom harangja igen gyerekesen kongatott s egyszer csak arra eszmélt, hogy bizony mégis sokkalta szebb ennél a gyár mélabús tutulása. Alig várta az aratást. A kora ősz már megint Budán találta Mátyást. Nem bírta ki falun. Visszahívta a város, visszacsalta a gyár.

Még álmában is izzó, folyó vasról álmodott.

Nagyobb baj volt azonban, hogy Mátyás nem magában jött. Asszonyt hozott hazulról. Sokszoknyás, nótás, csókos asszonyt. Valahogy a júliusi láz kergette őket össze. Nagy kerítő az aratás paraszti ember részére. Ilyenkor a gabona is ernyedten hull a földre s a tikkadt kaszálón nehéz szelek kószálnak. Veszedelmes július mindenképen, de kivált az olyan embernek, mint Mátyás, akit az izzó vörös-fehér vas leigázott.

Az asszony nótázott tovább, Mátyás meg fekete grafit edényekben hordta az égő lávát. Már egészen úgy látszott, hogy minden rendjén van, csak annyiban változott, hogy két ember eggyé lett.

Fürgébben és buzgóbban dolgozott Mátyás mióta otthon csókos szájjal várta az asszonya. A kazánokkal is jobban összebarátkozott s a lobogó sikítozó lángot elválhatatlan meghittjévé fogadta. Sokszor vitatkozott evvel a síma, alattomos bókolóval, mikor néhanapján úgy munkaközben jobban a szemébe nézett. Ilyenkor valóságosan bölcselkedett Mátyás, meg a láng.

— De nagy bolond vagy Mátyás — mondta neki a láng. — Tömöd napestig a gyomromat, hizlalsz, nevelsz, gondomat viseled. Utcai járó-kelők gyönyörködnek szikráimban. De mit gondolsz, akad-e köztük egy is, aki tudná, hogy te vagy a nevelőm Mátyás? Mért is hordod belém ezt a pokol sok szenet? Hogy görnyedve hajlítsd meg hátadat a terhes súly alatt? Mit adok én azért neked? Csúfolva bekormozom az arcodat!

Ilyenkor Mátyás nagyon szomorú lett. Sok igazság rejlett a láng szavában s nem is igen tudta megcáfolni. Hatalmas lapát

szenet lökött hát a torkába, aztán mintegy önmagát vigasztalva mondta csak:

— Hát élni is muszáj!

— Haha! — kacagott az impertinens tűz. Mit mondtál Mátyás? Élni? Nevetséges igazán. Egészen úgy beszélsz, mintha magadért élnél. Hisz nem élet ez! Rabszolga vagy jó fiú. Az én rabszolgám. Nekem hordod a táplálékot, hogy éljek. Nekem áldozol: vért, verejtéket. Holt kerék vagy csupán egy nagy műben és akaratod ellen forogsz. Forogsz, mert kell. Mert hajtanak.

Mátyás most már csakugyan megharagudott. Még egy lapát szenet hajított a szörnyeteg szájába, aztán dühösen rácsapta szájkosarát.

— Hát az asszony? — kérdezte tőle, visszafordulva.

A hatalmas kazán pofája erre vérvörösre gyúlt ki. Kacagott, röhögött teli torokból, csak úgy rengett elhízott, otromba hasa.

Mátyás faképnél hagyta. Fürgén tolta odább talicskáját, de szívére valami kimondhatatlan bánat horgaszkodott. Az árnyékok meg hirtelen lefutottak s a sarkába csimpaszkodtak, mintha vissza akarnák húzni.

Fölment az emeletre. Itt többen állottak hosszú lapátokkal, az ömlő vasat csatornákba tuszkolva.

Sohasem beszélt senkivel. Mindig kerülte az embereket. Tette a maga dolgát s aztán inkább befelé élt. Útálta a pletykát, a gyári mende-mondákat, a rágalmat. Egyenes parasztlelke megvetette ezeket a hírharangokat s inkább bámulta a tüzet, hallgatta a gépek kattogását, mintsem ezekkel összeálljon. Nem is szerették. Valahogy ösztönszerűleg visszahúzódtak tőle, mert nem értették meg az ő sötéten ragyogó, tűzbemeredő két értelmes szemét.

Mikor fölfelé szaladt, nem vették észre. Ott épen róla folyt a szó.

— Nem lát az semmit. Olyan, mintha vak volna egészen. Dolgozott, mint egy kutya azért az asszonyért, pedig az asszonya megcsalja.

Fekete, kormos legény mondta ezt. A többiek röhögtek.

— Nagy kutya az a Német! — vihogott az egyik.

— Multkor is láttam vele az asszonyt — tódította az előbbi.

Hirtelen elhallgattak. A sűrű párolgó füstfelhőből élesen vált ki Mátyás alakja. Szemei jobban parázslottak az erekben szaladgáló vasnál.

Nem szólt semmit. Hanem azok a pogány szavak pörölyként sujtottak le rá. Kemény volt a legény — kiállta. Csak mikor már beleveszett alakja a fekete bodros ködbe, akkor hangzott fel újra a vihogás.

Hat órát kondítottak. Mátyás hazaindult. Mikor a Margitkörúton baktatott, akaratlanul visszanézett a gyárra. Ott a házak fölött magasan szikrabokrétát ringatott a decemberi este bársonyos öle . . .

Hétfőn már kora reggel munkába állt. Alig várta. A sziporkázó, bugyborékoló vas vonzotta. Ma még jobban, mint máskor. A villanylámpák sápadtan ragyogtak, a kazán újra dohogni kezdett s a grafiterekben, mint emberi testben a vér — szétszaladt az olvadt vas.

Csend volt itt. Csak a hűtő gözőlgő sötétségéből tévedt ki egy-egy hang.

Félve, szorongó szívvel nyitotta ki a kohó ajtaját. Táncoló, ölelkező lángok ugráltak. Sikítoztak, hancúroztak s nyelvüket a kéményen keresztül nyujtogatták, bámuló budaiak örömére.

— Na, úgye Mátyás, hogy igazam volt — csúfolkodott a tűz. Nem hittél nekem. Most magad győződtél meg. Haraggal kiáltottad felém a multkor: hát az asszony?

Mátyás, Mátyás! Kerék vagy csak te, buta holt kerék, akit felhúztak, hogy forogjon másokért. Még az asszonyod is másé! Hát ugy-e, hogy nem érdemes tömni az én gyomromat, csupán azért, hogy én magasabbra nőjek. Verejtéket, vért áldozol nekem s a te gyötrelmeiden mások híznak.

Minek akartad látni Mátyás? Kár volt neked a faludba menni asszonyért. Itt is megkaphattad volna. Hahhaha Mátyás! Igy jár, aki a vashoz hűtlen akar lenni.

Szédülve csapta be a vasajtót. Felrohant az emeletre. Odatámaszkodott a korlátnak s úgy bámult eszeveszetten az alatta hullámzó pokolba. Olyan volt ez a rettenetes bíbor híg tömeg, mint valami lusta mesebeli szörnyeteg. Ott terpeszkedett lomhán, csak ráncos bőrének gyűrődései fodroztak néha. Lihegve várta áldozatát.

Mátyás behúnyta szemét. Forró izzadságos lehellete érte a vasnak, de még csukott szemén keresztül is bevöröslött rengő teste. Aztán megmozdult alatta a talaj. Kezdetben lassan, majd mindíg gyorsabban, végül veszett vágtatásban vitte őt . . .

Hang állította meg.

— Szervusz Mátyás!

Szemhéját hirtelen felszakította. Úgy érezte, hogy szíve izzó vas-hombár lett s abba ejtettek nyers-vasat. Agyára meg bíbor, hamvasztó láva folyt.

Német állt előtte. Kormos és piszkos volt az arca. Szája szélén barátságos mosoly.

Mátyás ráugrott. Karja pántként fonta körül. Négyláb dobogtatta a padlót s négyláb karikázott hanyathomlok az örvény széle felé.

Segíteni már késő volt. Sistergő csobbanás hallatszott, kövér gyűrűt buggyantott a vas, mintha csámcsogott volna. Aztán csend borult a gyárra.

A szörnyeteg mélyet, nagyot lélekzett s a láng a kéménybe n magasabbra csapott. Nemsokára félreverték a vészharangot s a munkások összeszaladtak.

Szomorúan, dacosan nézték a jóllakott vasat, aztán meghajtották fejüket. És bámultak mind: mereven, akiket a vas leigázott.

Aki eladta magát az ördögnek.

Dörögni kezdett. Az ég besötétült. Kövér, nehéz esőcseppek csókolgatták az ablaküveget.

Kende, a szobrász könyökére támaszkodva nézett ki. A kávéház füstfelhős volt és homályos. Valami álmos, nehéz morajtól búgott. Földrengés előtt ilyen nyomasztó a levegő.

A körútat hullámzó fekete esernyők lepték el. Mintha gombaerdő nőtt volna az asztfalton. Tompa, komor színek kavarogtak a levegőben, az égen pedig villámok cikkcakka bolondult.

Rémület szállt a kávéházra. Valami rettenetes erő keze megállította az órát és a szíveket. Zsibbadtan vergődött a csend, mint vércse karma közt a galamb.

Legalább is Kende igy látta.

Dobolt az eső és hosszú vonalakat feszített ki ég és föld közé. Hatalmas dörrenéssel ketté repedtek a felhők. Úgy nézett ki a világ, mint valami óriás beszakadt pincebolt. S a nyomasztó szurtos tetőhasadékon át fürge és vidám sugarak röpködtek alá.

De a sugarak útja hosszú. Mire hozzánk érnek: elfáradva hanyatlanak elénk.

A kávéház újra búgott és szomorú, csüggedt fejeket glóriába kezdett fonni a haldokló alkonyi fény.

Kende szőke feje ragyogott. Kék szemét meleg könnyek csókolgatták. Keze ökölbe szorult.

Lassankint kiderült. A körúton nevető arcú emberek hullámoztak. Kocsik robogtak és villamosok suhantak, ázottan és csatakosan.

A szomszéd asztalnál fizettek. Észbontón, szerelmesen muzsikált ott a pénz. Márványasztalon hancurozott pár forint.

Kende szíve, mint a hangfogó itta be a pénzek zenéjét. És nótázni kezdett az ő szíve is. A téli erdő zúg fel így, ha tavaszról álmodnak a fák.

Az ökle még jobban összeszorult, aztán tehetetlenül hullott a márványasztal síma lapjára.

Pöfékelő, szivarzó szájakat látott. Csupa fej volt a kávéház és minden szájban szivar parázslott. Füstkígyók kúsztak a levegőben. Hidegen, ezüstösen. Sziszegő, magasra tartott nyakkal. Himbálva: egyre följebb, egyre följebb.

És a kígyók lassan siklottak a tető felé. Szemük ragyogott, szájukban meg egy-egy aranyat tartottak.

Kende megbűvölten nézte. Hívő, rajongó bámulattal követte a kígyók mozgását. Ökle görcsösen dörömbölt az asztalon. Aztán a hüllők fölértek. Lustán, álmosan nyujtózkodtak a plafonon végig. És hullani kezdett az arany, a muzsikás csengő aranyeső . . .

Sarokban, puha dívényon ült a sátán. Karcsú poharából zölden csillogott az abszint. Szívét erősítgette és bátorságát tüzelte. Mert a sátán mindíg fél, ha emberekkel akad dolga. És odament Kendéhez. Puha, úri kezét barátságosan melengette meg a szobrász durva markában.

— Régen nem láttuk egymást, kedves mester.

Hangja lágyan és előkelőn hullámzott, mint hegedűn a g húr és intett a sátán a pincérnek.

Kende még mindíg az aranyakat látta. Lába előtt a padlón csupa sárga pofájú arany feküdt.

Mire ismét az asztalra tekintett, a sátán ült vele szemben, előtte pedig csábítón, hízelegve meresztette rá zöld szemét az abszint.

— A művészetért, mester!

Mosolygó szemmel kínálta a sátán. Az alkohol szelleme ledérruhában suhant melléje és ajkára tapasztotta ajkát.

Hosszú, mámoros volt a csók. Tüzes és megvesztegető.

A sátán megint intett s az abszint újra csábított.

— A művészetért, mester!

Kiürültek a poharak és bátorságos harci szomjúság tüze nyargalt az ereken.

Kende arca belesápadt. Állkapcsa kidagadt a visszafojtott haragtól. Keze dübörögve vágódott alá:

— Nem iszom, a kutya istenét.

Vitézi módon nézett körül. Az aranyak eltűntek lábai alól,

fenn meg a kígyók utálatos siklókká alakultak s az egész tetőzetet ronda posványnak látta, ahol egymás hegyin-hátán kavarogtak a dögök.

— Nem iszom!

Még egyszer lecsapott az asztalra, de most már erőtlenül.

A sátán pedig unszolta.

A művészetért, mester!

A szobrász szívét kegyetlen düh szorította össze. Undorral köpött ki.

— A művészetért? Pfuj!

És kacagott. Kacagott, hogy az egész teste összerándult bele. Potyogtak a könnyei.

— Nincs művészet. Hazugság a művészet.

Kiabált. Mindenki ijedten fordult feléje, csak a sátán dörgölte elégedetten kezét.

Kende szája pedig megnyílt, mint a terhes ég. Szavak záporát szórta.

— Kontárok vagyunk, nem művészek. Művészetet csak anyagi függetlenség terem. Nálunk a művészt mesteremberré gyúrja az élet.

Gyorsan, zihálva beszélt. Idegesen rágta szivarját, aztán tovább folytatta.

— Igen, az élet. Mert, mi az élet? Pénz?

Megdöbbent. Kegyetlenül megmarkolta torkát a pénz. A pénz, ami nincs s ami nem is lesz soha. Piros arccal, gyanakodva nézte a sátánt. Halkan, rekedten mondta:

— Pénz. Nincsen pénzem.

És egyre jobban akadozott a hangja. Dadogva, nyöszörögve, nyögte.

— A gyerekek, az asszony . . .

Feje csüggedten roskadt alá s az alkonyi sugár glóriája fényesebben ragyogta körül.

A sátán közelebb húzta székét és úgy súgta a szobrász fülébe.

— Maga mindíg pénzről beszél, kedves mester. Pedig látja, van a pénznél értékesebb valami is.

— Nincs! — rikított bele Kende.

— Csak csöndesebben, mester. Lehet, hogy magának nincs, de nekem van. Maguk ugy-e gyávának tartják azt, aki a haláltól fél. Na látja, én azért jöttem, hogy pénzt ajánljak az életemért.

A szobrász bambán bámult a sátánra. Nem értette, mit akar. De az síma nyelvű és biztos volt.

— Pénzt kap tőlem, mester. Sok pénzt, ha az életemet megmenti. Tudom, hogy maga nyomorban van. Tudom, hogy az asszonynak, a gyerekeknek is kell a pénz. Én adok, ha az életemet megmenti.

Kende még mindíg nem értette. A kávéház tetején a kígyók egyre hemperegtek és nyomasztó lett a levegő.

Párbajoznom kell, mester. De én nem merek. Én félek. Én gyáva vagyok. És kell. Hiába na, kell! Így követeli a társadalom. Ugy-e most már ért kedves mester?

Kende agyában világosság gyulladt. Kimondhatatlan undor fogta el. Aztán agyára szállt a mámor. Az alkohol csókja égette és aranyeső után vágyakozott.

— Mi az ára?

Suttogó szavak, kerítő igéretek fonták be agyát. A sátán fehér keze suhogó bankót simított át a szobrász tenyerére.

Ismét megállította valami rettenetes kéz az órákat és szíveket.

Szomorú, esett fejek ringatóztak a füstben, csak a sátán arca volt mosolygós egyedül.

A körútra homály terült. Az utolsó napsugár Kende homlokára szállt.

A többit már újságból tudom.

„Kende Pál szobrászművész és Kardos Elemér ügyvéd között szóváltás támadt, mit lovagias úton intéztek el. A párbaj Kende sulyos megsebesülésével végződött. Az orvosok nem bíznak felgyógyulásában.“

Kende a végét járta. Delirium gyötörte agyát. A kötéseket leszakgatta sebéről.

Pénzt látott, tenger pénzt. Aranyeső hullott a mennyezetről és csengő, sárga aranyak terítettek szemére álmot.

Tichy Gyula rajzai

Hangay Sándor:
Meztelen emberek vihar előtt
lelki portrékhoz

Budapest 1912.
Dick Manó könyvkereskedése kiadása

A költő és illusztrátora.

Este a szobrásznál.

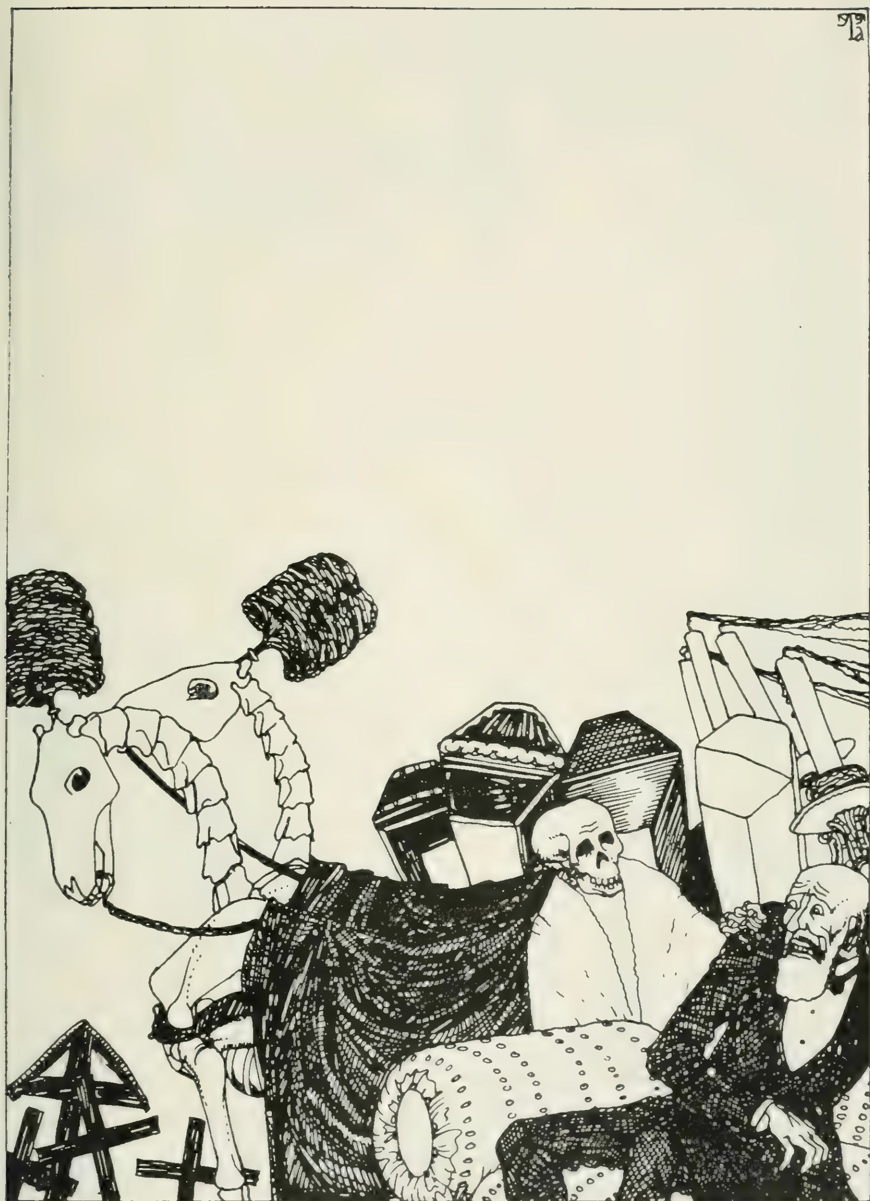
Hitteus Uriás I.

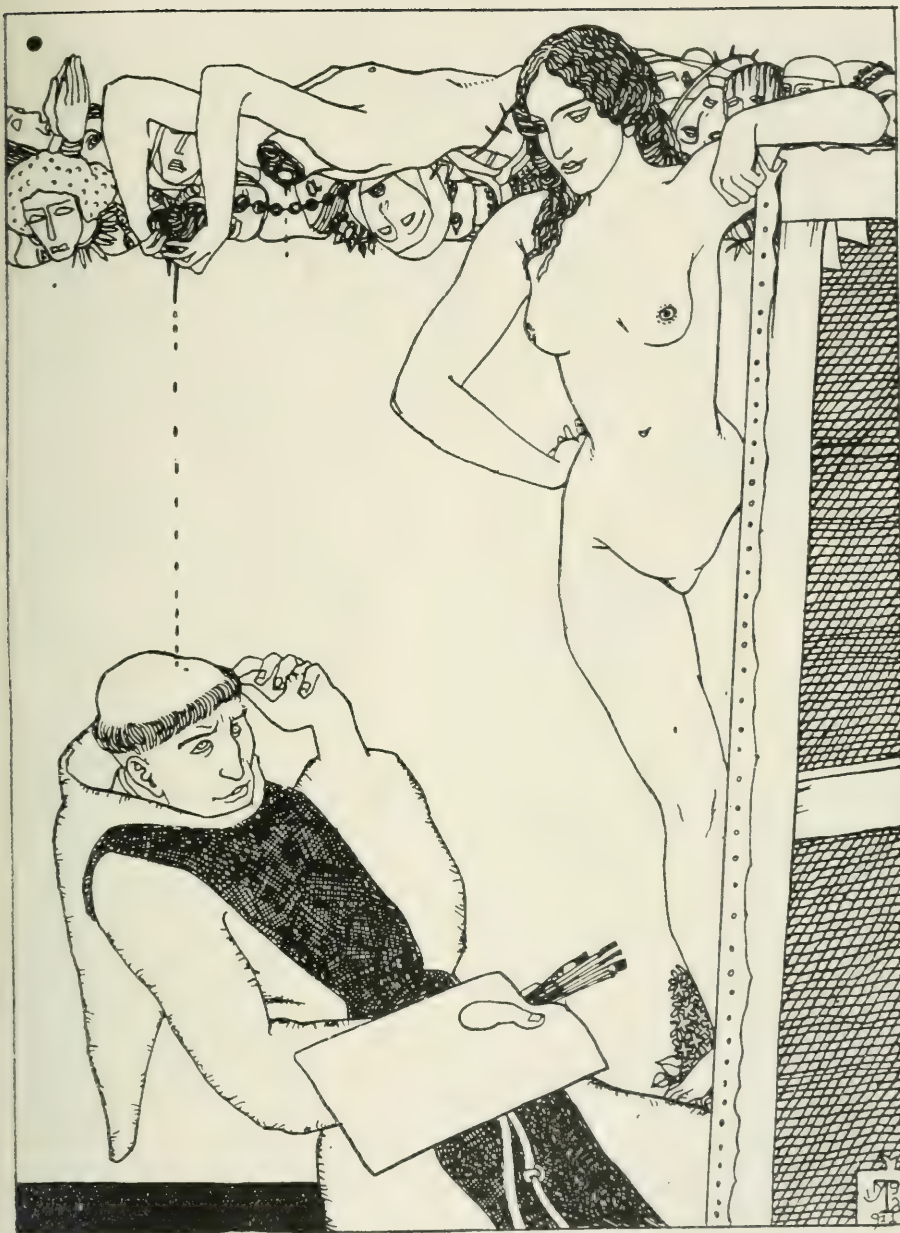
Hitteus Uriás II.

Szomorú minden, nagyon szomorú.

Entreprise des pompes funebres.

Pater Hyacinthus.

A fehér hattyú sirály-fia.

Nihilisták.

A páncélos lovag.

Az őrült.

Lidércnyomás.

A csatorna-lakók.

A vasmunkás.

Aki eladta magát az ördögnek.

A novellák tartalomjegyzéke.

A képek tartalomjegyzéke.

Hangay Sándor könyvei:

Szárnybontás. (Költemények,) Ára --- --- --- K 2.—

Magyar ekével. Második kiadás. (Költemények.) Ára--- --- --- --- --- - --- --- --- --- K 3.—

Csókok könyve. (Költemények.) Ára --- --- K 2.50

A sátán evangyélioma. Tichy Gyula rajzaival. Ára --- --- --- --- --- --- --- --- --- K 2.50

Esett harcos szíve vére. Tichy Kálmán linoleumcímlapjával és rajzaival. (Költemények.) K 2.—

Meztelen emberek vihar előtt. Lelki portrék. Nagy albumalakú kiadás Tichy Gyula illusztrációival. Ára --- --- --- --- --- --- --- K 4.—

Csókok könyve. 12 füzetben. Andor Zsigmond zenéjével. Rózsavölgyi és Társánál, füzetenkint művészi címlapokkal --- --- --- K 2.—

Németül!

Sándor Hangay's Gedichte. Übersetzt von Cornelius Poppovits. E. Pierson-Verlag, Dresden 1912. Ára 2 márka --- --- --- --- K 2.40

Megrendelhetők:

DICK MANÓ könyvkereskedésében
Budapest, VII., Erzsébet-körut 12. sz.

